

”Se on vähän niin kuin pallo, johon jokaisella on oma kosketuspinta, vaikka se on se sama pallo”

Sosiaalityön, varhaiskasvatuksen ja perheen kokemuksia päiväkodissa tapahtuvasta moniammatillisesta yhteistyöstä

Tanja Saarenpää
Pro gradu-tutkielma
Syksy 2012
Sosiaalityö
Lapin yliopisto

Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: ”Se on vähän niin kuin pallo, johon jokaisella on oma kosketuspinta, vaikka se on se sama pallo”. Sosiaalityön, varhaiskasvatuksen ja perheen kokemuksia päiväkodissa tapahtuvasta moniammatillisesta yhteistyöstä.

Tekijä: Tanja Saarenpää

Koulutusohjelma/oppiaine: Sosiaalityö

Työn laji: Pro gradu -työ Sivulaudaturtyö__ Lisensiaatintyö__

Sivumäärä: 65+liitteet 4s

Vuosi: Syksy 2012

Tiivistelmä:

Tutkimukseni tarkoitus on selvittää sosiaalityön, varhaiskasvatuksen sekä perheen kokemuksia moniammatillisesta yhteistyöstä silloin, kun päivähoito toteutetaan lastensuojelullisena tukitoimenpiteenä. Tutkimukseni on tapaustutkimus yhdestä päiväkodista ja siellä tapahtuvasta yhteistyöstä. Tutkimuksessani olen haastatellut lastensuojelun sosiaalityöntekijää, päivähoiton ohjaajaa, lastentarhanopettajaa, kiertävää erityislastentarhanopettajaa sekä yhtä vanhempaa, jonka perheessä päivähoito järjestetty on lastensuojelun tukitoimena. Tutkimus on fenomenologinen tapaustutkimus. Aineistoni analyysissä olen käyttänyt Juha Perttulan Amadeo Giorgin fenomenologisen psykologian menetelmään perustuvaa menetelmää.

Tutkimuksessani kokemukset moniammatillisesta yhteistyöstä jakautuvat kolmeen eri osa-alueeseen, jotka olen nimennyt 1. Tietämättömyyden osa-alueeksi, 2. Ammatillisuuden osa-alueeksi, sekä 3. Kumppanuus osa-alueeksi.

Tietämättömyyden osa-alueella tulevat esiin yhteistyön haasteet, joita ovat avoimuuden puute, epätietoisuus rooleista sekä resurssit ja omat voimavarat. Näiden epätietoisuuksien myötä lapsen ja perheen kokonaistilanne, tuen tarve ja tavoitteet saattavat jäädä yhteistyössä toimiville eri ammattilaisille sekä vanhemmille epäselväksi.

Ammatillisuuden osa-alueella tulevat esiin selkeät roolit, tasa-arvoisuus yhteistyössä sekä työyhteisön toimintakulttuuri. Jokainen tekee oman osansa yhteistyössä, missä kaikki ovat tasavertaisessa asemassa. Vanhemmat ovat tässä yhteistyössä oman perheensä ja lapsensa asiantuntijoita. Kumppanuudessa perhelähtöinen työskentely ohjaa kaikkia ammattilaisia. Perhelähtöisessä ajattelussa perhe nähdään tasavertaisena kumppanina, aktiivisena toimijana yhteistyössä. Perhelähtöinen työ on vanhempien kunnioittamista, kuuntelemista ja arvostamista.

Avainsanat: moniammatillisuus, kasvatuskumppanuus, fenomenologia

Muita tietoja:

Suostun tutkielman luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi

Suostun tutkielman luovuttamiseen Lapin maakuntakirjastossa käytettäväksi__

(vain Lappia koskevat)

Sisällys

1 Johdanto.....	1
2 Tutkimuskohde	5
2.1 Tutkimusongelma	5
2.2 Tutkimusote	6
2.3 Tutkimusaineisto	7
3 Fenomenologinen lähestymistapa	11
3.1 Fenomenologia tieteellisenä lähestymistapana.....	11
3.2 Fenomenologinen erityistiede	13
3.3 Perttulan analyysimenetelmä.....	15
4 Päivähoito lastensuojelun tukitoimena: Kokemuksia moniammatillisesta kasvatuskumppanuudesta	21
4.1 Tietämättömyys – epävarmuus yhteistyön hidastajana	23
4.2 Ammatillisuus.....	30
4.3 Kumppanuus.....	36
5 Tutkittavan ilmiön käsitteellinen tausta.....	42
5.1 Kohti moniammatillisuutta.....	42
5.2 Kasvatuskumppanuutta ja perhekeskeisyyttä	52
6 Johtopäätökset	56
Lähteet	61
Liitteet.....	65

1 Johdanto

Olen kiinnostunut siitä kuinka päivähoito toimii lastensuojelullisena toimenpiteenä. Tutkimuksessani pyrin selvittämään päiväkodin henkilökunnan, sosiaalityöntekijän sekä lastensuojeluasiakkaana olevan perheen yhteistyötä, sitä moniammatillista prosessia joka syntyy kun päivähoito tapahtuu lastensuojelun tukitoimenpiteenä.

Aiheesta on viime vuosina tehty muutamia tutkimuksia sekä sosiaalityössä että varhaiskasvatuksen puolella. Johanna Niemi (2010) tutki sosiaalityön gradussaan varhaista puuttumista rovaniemeläisten päiväkotien näkökulmasta, missä hän keskittyi nimenomaan ennaltaehkäisevän työn sekundaaritasoon eli varhaiseen puuttumiseen ja sen tarpeeseen, toimintamuotoihin sekä esteisiin. Hän tutki tämän lisäksi myös yhteistyötä päiväkodin ja lastensuojelun välillä. Sanna Kortesoja (2002) on tutkinut sosiaalityön gradussaan lastentarhanopettajien asiantuntijuutta ja jaksamista lastensuojelun tukemisessa. Anna Kainulaisen (2007) tutki omassa varhaiskasvatuksen puolelle tekemässään gradussa päivähoitoa lapsen avoimuollollisena tukitoimena, missä hän selvitti lapsen avoimuollollisena tukitoimena järjestetyn päivähoidon prosessia moniammatillisena yhteistyönä eri asiantuntijatahojen näkökulmasta.

Päivähoito on yksi merkittävimmistä lapsiperheiden palveluista Suomessa. Perhe ja vanhemmat eivät enää tänä päivänä muodosta lapsen ainoaa elämisen ympäristöä, eikä lapsuus ole pelkkää perhelapsuutta. Suurin osa lapsista viettää ainakin osan lapsuudestaan päivähoidossa, joten sen rooli lapsen kasvu-ympäristönä on merkittävä. Suuri merkitys on näin ollen päivähoidon henkilökunnalla ja muilla lasten ja heidän perheidensä parissa työskentelevillä henkilöillä, jotka vaikuttavat osaltaan lapsen kehitykseen ja kasvamiseen. (Alasuutari 2003, 24; Karila & Nummenmaa 2001, 7.)

Päivähoidon ensisijaisena tehtävänä on vanhempien työssäkäynnin tai opiskelujen mahdollistaminen sekä lisäksi tukea koteja kasvatustehtävässä. Tärkeänä tehtävänä sillä on myös tarjota lapselle omalta osaltaan lapsen kehitystä tukevaa toimintaa turvallisessa ympäristössä. Päivähoidon tulee lapsen iän ja yksilöllisten tarpeiden huomioon ottaen edistää lapsen fyysistä, sosiaalista ja tunne-elämän kehitystä sekä tukea lapsen

esteettistä, älyllistä ja eettistä kasvatusta. Tämän katsotaan mahdollistavan erityisesti henkilökunnan vahva ammattitaito. (Kauppi 2001, 16–17 .)

Vuonna 2009 suomalaisista 1-6-vuotiaista lapsista 62 prosenttia oli joko kunnallisessa tai yksityisessä päivähoitossa. Luku on pysynyt miltei muuttumattomana jo viimeiset kymmenen vuotta. Enemmistö, yli 70 prosenttia näistä lapsista hoidettiin kunnallisissa päiväkodeissa ja runsaat 20 prosenttia perhepäivähoitossa. Perhepäivähoidon osuus on koko ajan vähentynyt. Päivähoito on myös erittäin tärkeä lastensuojelun avohuollon tukitoimi. Vuonna 2010 lastensuojelun asiakkaana ja avohuollollisten tukitoimien piirissä oli yli 78 500 lasta. Määrä on kasvanut vuosittain. Vuodesta 2009 vuoteen 2010 kasvua syntyi 11 prosenttia. (Stakes.fi) Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus ja lastensuojelun avohuollosta ja perhetyöstä on kehittynyt toimintojen kokonaisuus, joilla pyritään edistämään perheiden hyvinvointia. Ongelmiin pyritään puuttamaan mahdollisimman varhain ja tarjoamaan perheille tukea niin, että esimerkiksi huostaanottojen tarvetta voidaan ehkäistä. Perhetyö on vahvasti moniammatillista yhteistyötä, työskenteleehän perheiden hyvinvoinnin eteen monia eri ammattilaisia eri organisaatioissa. Perhetyö ja lastensuojelun avohuolto ovat kehittyneet yhteiskunnallisten muutosten mukaan. Työn tarve kasvaa vuosi vuodelta, johon syinä pidetään muun muassa sosiaalisten verkostojen kaventumista, lasten- ja nuorten ongelmien kasaantumista ja perheiden monimutkaisia elämäntilanteita. (Heino 2008, 5.)

Lastensuojelulain (417/2007) mukaan *lapset ovat etusijalla erityiseen suojeluun*. Lain keskeisten periaatteiden mukaan lastensuojelun on edistettävä lapsen suotuisaa kehitystä ja hyvinvointia. Lastensuojelun tehtäviin kuuluu myös vanhempien, huoltajien tai muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden tukeminen sekä lapsen ja perheen ongelmien ehkäiseminen. Lastensuojelun on pyrittävä puuttamaan riittävän varhain havaittuihin ongelmiin. Lastensuojelun tarvetta arvioitaessa ja toteutettaessa on ensisijalla oltava aina lapsen etu. Lastensuojelu on lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua, jota toteutetaan muun muassa tekemällä lastensuojelutarpeen selvitys ja asiakassuunnitelma sekä järjestämällä avohuollon tukitoimia. Ehkäisevä lastensuojelu on yksi tärkeä lastensuojelun toteutusmuoto. Ehkäisevällä lastensuojelulla pyritään turvaamaan ja edistämään lasten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tukemaan vanhemmuutta silloin, kun kyseessä ei ole lastensuojelun asiakkuus. Ehkäisevää lastensuojelua on erityinen tuki, jota annetaan esimerkiksi opetuksessa, äitiys- ja

perheneuvolassa tai päivähoidossa. Lastensuojeluasiakkaille tukea järjestetään osana avo-, sijais- tai jälkihuoltoa. Päivähoito toimiikin merkittävänä lastensuojelun tukitoimena.

Koska päivähoidolla on niin suuri merkitys lapsen kehityksessä ja kasvamisessa, onkin tärkeää kiinnittää huomiota sekä lapsen kanssa työskentelevien eri ammattilaisten osaamiseen että työn kehittämiseen ja organisoimiseen. Esiin nouseekin käsite moniammatillinen yhteistyö. Moniammatillisella yhteistyöllä tarkoitetaan tässä tapauksessa sitä yhteistyötä, jota päivähoidossa tehdään muiden lasten ja perheiden kanssa työskentelevien ammattilaisten kanssa. (Karila & Nummenmaa 2001, 7.)

Tänä päivänä työ lasten ja perheiden parissa on yhä haastavampaa ja vaikeampaa. Moniongelmaisten perheiden määrän kasvu ja vanhempien tukena toimimisen lisäksi perheiden kanssa työskenteleviltä edellytetään moniammatillista yhteistyötä, joka on toisaalta uutta ja paikkaansa hakevaa, myös hyvin haasteellista ja vaativaa koska siinä vaaditaan rajoja ylittävää yhteistyötä, tietoa ja tiedon soveltamisen taitoa. Haastetta lisää vielä sekin, että nämä perheiden kanssa työskentelevät eri ammattilaiset työskentelevät toisistaan poikkeavien säästöjen ja työskentelykulttuurin mukaan. (Palosaari 2004, 100.)

Päivähoito on viime vuosina kokenut paljon niin rakenteellisia kuin toiminnallisiakin muutoksia. Päivähoidossa näkyy koko yhteiskunnan kirjo ja sen onkin varauduttava mitä erilaisimpiin ja yllättävämpiin tilanteisiin. Tällaisissa tilanteissa on tärkeää olla tietoa ja taitoa tiedon jakamiseen sekä yhteistoimintaan. Päivähoidon kannalta tämä näkyy esimerkiksi läheisinä yhteyksinä lapsen elämänpiireihin. Lapsella on oikeus kehittyä ja kasvaa rauhassa. Kasvaminen on tietojen ja taitojen oppimista sekä tunteiden ja sosiaalisten taitojen kehittymistä. Siinä lapsi tarvitsee ympärilleen vanhempia ja muita aikuisia toimimaan yhdessä lapsen tukena. (Huhtanen 2004, 100–101.) Lastentarhanopettajainliiton puheenjohtaja Anne Liimola huomauttaa, kuinka päivähoiton merkitys on tänä päivänä ihan eri mitä se oli vuonna 1973 kun nykyinen päivähoitolaki säädettiin. Silloin lähtökohtana oli nimenomaan päivähoitopaikka vanhempien oikeutena, jotta he voisivat mennä töihin. Tänä päivänä puhutaan lapsen edusta saada päivähoitopaikka. Tällä hetkellä valmisteilla on uusi varhaiskasvatuslaki, joka toteutuessaan tulee yhä enemmän korostamaan oppimisen merkitystä päiväkodissa, sitä että lapsi saisi enemmän tietoja ja taitoja. (Kaleva 3.9.2012.)

Tutkimukseni olen tehnyt yhteistyössä Lapsen hyvä arki – hankkeen kanssa. Hankkeen päätavoitteena on lasten ja perheiden hyvinvoinnin edistäminen ja syrjäytymisen ehkäiseminen sekä lasten ja perheiden palvelujen laadun ja vaikuttavuuden parantaminen. Hankkeen teemoja ovat mm. moniammatillinen kumppanuus ja uusien toimintamallien kehittäminen, varhainen tuki ja tunnistaminen, kasvatuskumppanuus ja vanhemmuuden tukeminen, henkilöstön ammatillisen osaamisen vahvistaminen, asiakkaan osallisuuden vahvistaminen, sekä yhteistyö tutkimuksen, kehittämisen ja käytännön työn välillä. Hanke toimii Koillismaan kuntien Posion, Taivalkosken ja Kuusamon sekä Kallion ja Selänteen peruspalvelukuntayhtymien alueella. (Sosiaalikallega.fi.)

Työni rakenne etenee siinä järjestyksessä, että käsitteiden laajemman tarkastelun olen ottanut vasta analyysivaiheen jälkeen. Tämä johtuu fenomenologisesta tutkimusotteesta, jossa tarkoitus on kuvata kokemukset ja tuoda ne tutkijana esille mahdollisimman aitoina myös lukijalle. Tähän liittyy deskriptio-käsite. Deskriptiolla tarkoitetaan tässä tapaa, missä ilmiötä pyritään kuvaamaan sellaisena kuin se välittömänä ilmenee ja pyritään välttämään analyttisiä sekä selittäviä käsitteitä. Tutkijana olen kuvannut ilmiön sellaisena kuin tutkittavat ovat sen minulle kuvanneet. Tämä on siis tutkijan tulkintaa tutkittavien kertomuksista niin, että kuvaus ilmiöstä vastaisi mahdollisimman hyvin alkuperäistä kokemusta. Deskriptio on siis kaksoismerkityksellinen, jolla tarkoitetaan sekä tutkittavan kuvausta kokemuksestaan että tutkijan antamaa kuvaa tutkittavan kokemuksesta. Tutkimusprosessissa merkitys liittyy ensinnäkin aineiston hankintavaiheeseen sekä toisena analyysivaiheeseen, missä tutkija pyrkii kuvaamaan kokemuksen mahdollisimman alkuperäisessä muodossa, kuin tutkittava sen kokee. (Perttula 1995, 43. Virtanen 2006, 169. Ks. myös Varto 1992.)

2 Tutkimuskohde

2.1 Tutkimusongelma

Päiväkodin tehtävä on turvata lapselle sellaiset kasvuolot, jotka edesauttavat lapsen hyvinvointia ja kehitystä sekä tukevat toivotunlaista elämäntapaa. Päiväkotitoiminta myös tasoittaa kotitaustasta aiheutuvaa eriarvoisuutta ja näin ollen ehkäisee syrjäytymistä eri elämäntapaluokilla. Usein yhteistyö vaatii myös vanhempien tukemista heidän kasvatustehtävässä. (Hämäläinen 2001, 45–47.) Lasten tuen tarve voi olla hyvin monimuotoista, joita voidaan käsitellä päivähoitossa monilla tavoilla. Päiväkodin tulee voida tukea lasta ja heidän vanhempiaan tässä kasvatustehtävässä oikealla tavalla. Tämän vuoksi yhteistyö niiden vanhempien kanssa on erityisen tärkeää, missä heidän lapsi tarvitsee erityistä tukea. Tämä yhteistyö vaatii päiväkodin henkilökunnalta paljon ammatillista osaamista. (Hämäläinen & Pölkki & Vornanen 2001, 7.) Suomessa päivähoitoon on jo varhain kasvanut moniammatillisuuden juuret. Päiväkodeissa työskentelee erilaisen koulutuksen saaneita henkilöitä eri ammattitehtävissä ja siellä tehdään paljon yhteistyötä muiden samojen lasten ja perheiden kanssa työskentelevien ammattilaisten kanssa. Päiväkotitoiminnan kehittämisen kannalta on kuitenkin ongelmallista, että tämä moniammatillisuus on usein jäänyt toteutuksen tasolle. Olisi tärkeää saada käyttöön kaikki se potentiaalinen tieto, taito ja osaaminen, mikä moniammatilliseen työryhmään ja heidän tekemään yhteistyöhön sisältyy. (Karila & Nummenmaa 2001, 7–8.)

Tutkimuksessani haluan selvittää ja kuvailla sitä moniammatillista yhteistyön prosessia, mikä päiväkodissa tapahtuu sen toimiessa lastensuojelun avoimuusmallisena toimenpiteenä. Haluan antaa äänen eri ammattilaisille, joita tässä moniammatillisessa yhteistyössä toimii ja tuoda esille heidän kokemuksensa yhteistyöstä, mitä haasteita siinä ilmenee ja miten moniammatillista yhteistyötä voidaan parantaa ja kehittää. Tutkimuksessa selvitän moniammatillisen yhteistyön, tässä tapauksessa päiväkodin henkilökunnan, kiertävän erityislastentarhanopettajan ja sosiaalityöntekijän, merkitystä perheen kumppanina.

Tutkimusongelmiksi ovat muodostuneet seuraavat asiat:

Minkälainen moniammatillinen yhteistyöprosessi on päivähoitotoiminnan järjestäminen lastensuojelun avoimuusmallisena tukitoimena?

- Mitkä seikat heikentävät yhteistyön toimivuutta?
- Mitkä seikat yhteistyön toimivuudessa on koettu onnistumisena?
- Minkälaisena moniammatillisen yhteistyön jäsenet kokevat oman roolinsa?

2.2 Tutkimusote

Laadullisessa eli kvalitatiivisessa tutkimuksessa on lähtökohtana tutkimuskohteen kuvaaminen ja sen tutkiminen mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Tutkija käyttää menetelminään ennemminkin omaa havainnointia, keskusteluja ja haastatteluja kuin määrälliselle tutkimukselle tyypillisiä mittausvälineitä. Tutkimuskohdetta pyritään ymmärtämään, tulkitsemaan ja selittämään. Laadulliselle tutkimukselle on ominaista se, että tutkimus tehdään tutkimuskohteen luonnollisessa ympäristössä. (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 1997, 152, 155.)

Juha Varto (1992, 85) sanoo ihmistutkimuksen olevan aina ilmiöiden tutkimusta, koska ihmistutkimuksessa tutkitaan maailman merkityksellistymistä ihmiselle, kuinka maailma on ihmiselle merkityksinä. Fenomenologiassa kokemuksellisuus on se perusmuoto kuinka ihminen on suhteessa maailmaan. Kokemus muotoutuu merkitysten mukaan, jotka ovat fenomenologisessa tutkimuksessa varsinainen tutkimuskohde. (Laine 2001, 27.)

Fenomenologinen lähestymistapa sopii tutkimukseeni, jossa kohteena ovat yksilöiden kokemukset moniammatillisesta yhteistyöstä. Olen selvittänyt päivähoiton ohjaajan, lastentarhanopettajan, kiertävän erityislastentarhanopettajan (kelton), sosiaalityöntekijän ja yhden äidin kokemuksia moniammatillisesta yhteistyöstä. Haluan selvittää millainen rooli päiväkodilla, sosiaalityöntekijällä ja perheellä on, ja millaiseksi he kokevat yhteistyön sekä roolit siinä. Tutkimuksen olen tehnyt kvalitatiivisin eli laadullisin tutkimusmetodein.

2.3 Tutkimusaineisto

Fenomenologisen tutkimuksen tarkoitus on tuoda esille tutkittavan välitön kokemus, joten aineistonkeruun lähtökohtana pidetään tapaa, missä tutkija vaikuttaisi mahdollisimman vähän tutkittaviin ja heidän kokemuksiinsa. Tällaisia tapoja tutkimusaineiston keräämiseen ovat haastattelut tai avoimet haastattelulomakkeet, missä tutkittavat voivat vapaasti kuvata kokemuksiaan. (Lehtomaa 2005, 167; Virtanen 2006, 170.)

Haastateltavaksi valitaan ihmisiä, joilla on omakohtaisia kokemuksia tutkittavasta ilmiöstä (Lehtomaa 2005, 167). Perttula (2005, 153) painottaa sen tärkeyttä, että haastateltavilla on oma halu osallistua ja sitoutua tutkimukseen. Fenomenologisessa tutkimuksessa on tyypillistä, että haastateltavien määrä vaihtelee, eikä määrä ole laadun mittari (Virtanen 2006, 171).

Olen kerännyt aineistoni haastattelemalla erään Lapsen hyvä arki –hankkeen alueella toimivaa moniammatillista yhteistyötä, siihen kuuluvaa sosiaalityöntekijää, päivähoiton ohjaajaa, lastentarhanopettajaa, kiertävää erityislastentarhanopettajaa sekä yhtä perhettä/vanhempaa, tilanteessa jossa päiväkotitoiminta toimii heillä lastensuojelullisena tukitoimena. Tutkimus on tapaustutkimus yhdestä moniammatillisesta yhteistyöstä siihen kuuluvien toimijoiden kokemana. Haastateltavani valikoituivat kiertävän erityislastentarhanopettajan viestin kautta. Lapsen hyvä arki –hankkeen projektipäällikkö Aira Vähärautio oli informoinut hankealueen toimijoita tutkimuksestani. Kyseinen kelto, eli kiertävä erityislastentarhanopettaja välitti viestiä kiinnostuksesta tutkimukseeni. Hän oli myös kysynyt haastattelemani äidin kiinnostuksesta osallistua tutkimukseen. Heidän kauttaan löytyi siis tämä moniammatillinen tiimi, jota olen tutkimuksessa haastatellut. Kaikki haastateltavani olivat heti kiinnostuneita osallistumaan tutkimukseeni, josta heille lämmin kiitos! Uskon, että motivaatio ja halu kehittää omaa työtään sekä etenkin hyvinvoinnin lisääminen alueen lapsiperheille, olivat perimmäisiä syitä kiinnostumiseen.

Haastattelut tein helmikuussa 2012. Haastattelut olivat puolistrukturoituja haastatteluja kolmen eri teeman alueella. Nämä teemat olivat seuraavat: 1. Teema: Millainen prosessi lapsen päivähoiton järjestäminen lastensuojelun tukitoimena on? 2. Teema: Millainen

moniammatillinen yhteistyö on? sekä 3. Teema: Mitä kasvatuskumppanuus on? Haastattelurungossa olin jokaisen teeman alle kirjoittanut pieniä apukysymyksiä auttamaan haastateltavia tarvittaessa. Apukysymyksiä en kysynyt tarkasti seuraten, vaan haastattelut etenivät haastateltavan kertomusten pohjalta. Haastattelurungon olin lähettänyt ennen haastattelua haastateltavilleni, jotta he pystyivät tutustumaan ja tunnustelemaan aihetta. Muutama haastateltavistani olikin kirjoitellut haastattelurunkoon asioita, joita halusivat tuoda esille. Haastattelut toteutuivat, kuten olin toivonutkin, niin että ne etenivät haastateltavan johdolla. Puhetta tuli paljon, haastattelut kestivät 1,5 – 2 tuntia. Puhetta olisi tullut ehkä enemmänkin, mutta koska haastattelut pystyttiin järjestämään työpäivän aikana, myös aika oli rajallista. Koen kuitenkin, että materiaali oli tarpeeksi laaja ja kattava, vaikka haastattelut tehtiin tietyn aikataulun puitteissa. Tarvetta lisäkysymyksille tai tarkennuksille ei ollut, vaikka sekin mahdollisuus otettiin huomioon. Yksi haastattelu tehtiin kahden päivän aikana niin, että ensimmäisenä päivänä keskustelimme kahdesta teemasta ja toisena päivänä kolmannen teeman.

Haastatteluni noudatti siis teemahaastattelun linjaa, jossa keskustelimme kolmen eri teeman alueella. Kaikissa haastatteluissa siirryimme aina selvästi teemasta toiseen. Lehtomaa (2005, 170) muistuttaa, että myös avoimessa haastattelussa tutkijalla on lupa ohjata haastattelua niin, että haastateltava kuvaa niitä teemoja, joita tutkija on tutkimuksen nimessä kiinnostunut selvittämään, kysymykset jotka siis kuuluvat tutkimuksen tehtäviin. Jouduinkin itse muutaman kerran palauttamaan haastateltavalle tiedoksi mistä keskustelimme, koska puhe rönsyili helposti yli tutkimusaiheen. Hirsjärvi ja Hurme käyttävät avoimesta haastattelusta nimitystä syvähaastattelu. Haastatteluissa edetään keskustelumaisesti, jossa edellinen vastaus saa aikaan seuraavan kysymyksen. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 45–46.)

Käytettäessä fenomenologista lähestymistapaa, tulisi haastattelun olla mahdollisimman avoin ja luonnollinen tapahtuma, jossa tavoitteena olisi saada keskustelunomainen tapahtuma. Tällöin haastateltava saa mahdollisimman paljon tilaa, joka auttaa rikkaamman aineiston hankinnassa, kun tarkoituksena on saada esiin tutkittavan kokemuksia. Haastattelukysymykset tulisi olla mahdollisimman avoimia, jotta haastateltavaa ohjattaisiin ja rajattaisiin mahdollisimman vähän. (Laine 2001, 35–36.) Tekemäni teemahaastattelu ei ollut paras mahdollinen menetelmä. Teemahaastattelu

tuntui turvallisemmalta, koska koin avoimen haastattelun olevan aloittelevalla tutkijalle hyvin haastava.

Tutkimusaineistoni analyysissä olen käyttänyt Juha Perttulan Amadeo Giordin fenomenologisen psykologian menetelmään perustuvaa menetelmää, jota hän on kehittänyt haastatteluaineistoon soveltuvammaksi analyysimenetelmäksi. Perttulan analyysimenetelmässä on kaksi osaa, jotka molemmat sisältävät seitsemän eri vaihetta. Ensimmäisessä osassa keskitytään yksilökohtaisen merkitysverkoston muodostamiseen ja toisessa yleisen merkitysverkoston muodostamiseen. Lehtomaan mukaan menetelmän etuna on se, että se muuntuu sujuvasti tutkimuksen tarpeiden mukaan. Se kuitenkin vaatii tutkijalta tarkkaa työtä, kurinalaisuutta omien käsitysten ja kokemusten sulkeistamisessa sekä avoimuutta kokemusten havainnoimiseksi. Fenomenologinen tutkimus on haasteellista siinä mielessä, että toisen kokemuksen ymmärtäminen ei ole yksinkertaista. Lehtomaa muistuttaa, että vaikka fenomenologisen menetelmän avulla tutkija kykenee ymmärtämään toisen ihmisen kokemusmaailmaa ja tutkittavaa ilmiötä, jää silti jotain myös hämäräksi, ja näin myös saa olla. (Lehtomaa 2005, 180–182, 192.)

Sosiaalityössä liikutaan usein hyvin arkojenkin asioiden äärellä. Tutkimusta tehdessäni olen huomannut mieltäväni paljon eettisiä seikkoja tutkimuksen tekemisessä, kuten tutkittavien tunnistettavuutta. Olen tehnyt tutkimukseni yhteistyössä Lapsen hyvä arki – hankkeen kanssa. Hankealue käsitti Pohjois-Pohjanmaalla Koillismaan kunnat (Kuusamo, Posio, Taivalkoski) sekä Kallion ja Selänteen peruspalvelukuntayhtymät. Tutkimukseni olen tehnyt tällä hankealueella haastatteleamalla yhden päiväkodin lastentarhanopettajaa, päivähoiton ohjaajaa, kiertävää erityislastentarhanopettajaa, lastensuojelun sosiaalityöntekijää sekä yhden perheen äitiä, jonka perheessä päivähoito on järjestetty lastensuojelun tukitoimenpiteenä.

Tunnistettavuuden estäminen on yksi tärkeimpiä ja tunnetuimpia tutkimuseettisiä normeja niin sosiaalityössä kuin muissakin ihmistieteissä. Tutkittavan tunnistamattomuus on itsestään selvä lähtökohta, jonka tarkoituksena on suojella informantteja mahdollisilta negatiivisilta seurauksilta, joita saataisi koitua tutkittavien tunnistamisen johdosta. (Kuula 2011, 2000.) Omassa tutkimuksessani olen tehnyt parhaani tunnistamattomuuden säilyttämiseksi. Tutkimukseni olen tehnyt yllä kertomallani hankealueella sitä tarkemmin paikantamatta. Haastateltavani ovat joukko

oman alansa ammattilaisia; lastensuojelun sosiaalityöntekijä, lastentarhanopettaja, päivähoiton ohjaaja, kiertävä erityislasterhanopettaja sekä äiti, joka tässä yhteistyössä on oman lapsensa ja perheensä asiantuntija. Lapsen hyvä arki – hankealueella toimii useita näiden alan ammattilaisia, joten sen ammattinimikkeiden myötä henkilöitä ei voida liittää mihinkään tiettyyn paikkakuntaan.

Hankealueen paikkakunnat ovat kaikki suhteellisen pieniä kooltaan. Kooltaan pienten ja maantieteellisesti paikannettavien paikkakuntien ihmisryhmät voi joskus tunnistaa siinäkin tapauksessa että tutkittaville annettaisiin peitenimet (Kuula 2011, 204). Aineiston analyysikappaleessa esittämissäni haastatteluosioissa en ole käyttänyt peitenimiä tai maininnut haastateltavan ammattia, vaan olen puhunut yleisesti *työntekijästä*. Ainoastaan äidin haastatteluosio tulee esiin juuri äidin sanomana. Tästä olen keskustellut äidin kanssa ja saanut häneltä siihen suostumuksen. Äiti ei kokenut sitä haitalliseksi, vaikka tutkimuksessa tuleekin esiin se, että hän on näin sanonut. Sekä äiti että minä tutkijana olimme samaa mieltä, ettei tämä oleellisesti heikennä hänen anonymiteettiään. Anonymiteetin säilyttämisestä olen keskustellut kaikkien haastateltavieni kanssa ennen haastatteluja.

Tutkimuksessani esiintyvät haastatteluotteet olen kirjoittanut yleiskielelle, jotta murre sanat jäävät piiloon. Koin, että tämä lisää haastateltavieni tunnistamattomuutta. Myöskään taustatietoja, kuten kuinka kauan haastateltava on ammatissaan työskennellyt, en ole tuonut esiin.

Tutkimuksia on tehty paljon arkaluontoisimmistakin aiheista, mutta se ei silti poista eettisten ohjeiden tärkeyttä jokaisessa työssä. Myös itse pidän erityisen tärkeänä haastateltavieni kunnioitusta ja arvostusta, ovathan he vapaaehtoisesti osallistuneet tähän tutkimukseeni ja tehneet minulle suuren palveluksen. Tarkoituksenani on nimenomaan edesauttaa heidän työtään ja moniammatillista yhteistyötä tässä haastavassa perhe- ja lapsityön parissa.

3 Fenomenologinen lähestymistapa

3.1 Fenomenologia tieteellisenä lähestymistapana

Fenomenologinen tutkimus keskittyy tutkimaan ihmisen kokemusta. Kokemus on mielen merkitysmaailma, joka koostuu erilaisista kokemuksista, kuten havainnoista, mielikuvista, mielipiteistä tai käsityksistä. Merkitysmaailma avautuu tutkijalle ihmisen kertomana, useimmiten haastattelujen avulla, jossa henkilö itse kuvailee ja kertoo kokemuksistaan. Fenomenologiassa on kaksi tutkimusperinnettä: Edmund Husserlin deskriptiivinen ja Martin Heideggerin hermeneuttinen fenomenologian suuntaus. Kansainvälisesti tunnetuimpiin nykyfenomenologeihin kuuluu Amadeo Giorgi, jonka menetelmä on pohjana myös Juha Perttulan erityistieteen metodille. (Virtanen 2006, 152–154, 157, 163, 175.)

Suomalaisista fenomenologeista vaikuttavimmiksi voisi mainita Lauri Rauhalan ja Juha Perttulan. Rauhalan fenomenologinen ajattelu on ottanut vaikutteita sekä Husserlilta että Heideggeriltä. Perttula taas on omaksunut piirteitä kaikilta yllämainituilta kehittäen niitä eteenpäin. Hän kutsuukin tutkimustraditiota fenomenologiseksi erityistieteeksi. (Virtanen 2006, 165.)

Fenomenologia voidaan ymmärtää niin filosofiana, lähestymistapana tai metodina, jossa keskeinen tutkimuskohde on ihmisen kokemus. Fenomenologista lähestymistapaa voidaankin käyttää kaikissa tieteenaloissa, kun tutkimuskohteena on subjektiivinen kokemus. Fenomenologiassa kokemusta pidetään suhteena. Kokemus on tajuavan subjektin sekä toiminnan kohteen välinen suhde, merkityssuhde. Todellisuus on elämäntilanne, johon ihminen on suhteessa. Fenomenologiassa tulee Perttulan mukaan ottaa lähtökohdaksi kokemuksen ontologia, eli kokemuksen olemassaolo ja sen selvittäminen. Tässä ihminen nähdään tajunnallisena oliona, jonka toiminta on tajunnallista ja suuntautuu aina johonkin. Tajunnallisen toiminnan kautta ihminen kokee elämyksiä. Ihminen ei aina tiedosta kokemuksiaan. Perttulan nimittämä fenomenologinen erityistiede on kiinnostunut sekä tiedostamattomista että tietoisista kokemuksista. (Perttula 2005, 115–119.) Fenomenologisessa tutkimuksessa tutkimuskohteena ovat toisen kokemukset, jotka tutkija pyrkii tuomaan esille mahdollisimman aitona. Tämä vaatii tutkijalta sulkeistamista koko tutkimuksen ajan.

Sulkeistamisella tarkoitetaan sitä, että tutkija miettii mikä tutkimusaineistosta on hänen itsensä rakentamaa tulkintaa tai ennakko-oletuksia. Tutkijan tavoite on nimenomaan selvittää ja kuvata kokemuksellinen ilmiö sellaisena kuin se on. Tämä edellyttää omien kokemusten sulkeistamista tutkimuksen ulkopuolelle. (Lehtomaa 2005, 163; Perttula 2005, 145; Virtanen 2006, 167.)

Fenomenologisessa lähestymistavassa pyritään siis eroon sellaisista tutkimuksen muodollisista piirteistä, jotka johdattaisivat tutkijaa kiinnittämään huomionsa ennen tutkimusta tuntemaansa teoreettiseen tietoon. Menetelmä edellyttääkin tutkijalta ennakkoluulotonta havainnoimista ilman etukäteen lukkoonlyötyjä käsityksiä. Ilmiön pitäisi esiintyä tutkijalle sellaisena kuin se on, mahdollisimman alkuperäisenä. (Varto 1992, 86.)

Saksalainen Edmund Husserl (1859–1938) perusti fenomenologisen liikkeen 1900-luvun alussa. Hän suhtautui hyvin kriittisesti aikansa filosofiaan, koska näki tämän lähentyneen liiaksi naturalistisia ja psykologisia näkökantoja; hän halusi tehdä filosofiasta ankaran tieteen. (Husserl 1995, 9-12.) Husserl tavoitteli fenomenologialla absoluuttista, kaikkien erityistieteiden perustana olevaa tietoa. Fenomenologia oli Husserlille kritiikkiä tajunnan naturalisoimista vastaan, sillä hän ei hyväksynyt ajatusta, jonka mukaan todellisuus koostuu perimmältään fyysisistä ominaisuuksista. Intentionaalisuus on hänen mukaan tietoisuuden perimmäinen ominaisuus. Husserlin fenomenologian yksi keskeisimmistä tehtävistä on tutkia tietoisuuden kohteeseen suuntautuvan luonteen perusrakennetta. Tämä oli luonteeltaan merkitysrakenne, jota voidaan tutkia tietoisuuden suorittamien toimintojen kautta. Husserlin mukaan ulkoista maailmaa ei voida tutkia puhtaana empiiristen faktojen kokoelmana, vaan on tutkittava ulkoisen maailman rakentumista ihmisen tajunnassa. Totuuden perusta on ihmisen välitön subjektiivinen kokemus ja fenomenologiassa maailmaa tutkitaan juuri sellaisena kuin se näyttää ihmiselle kokemuksessa. Fenomenologia on siis kiinnostunut tavoista, joilla tietoisuus jäsentää ulkomaailmaa. (Perttula 1995, 6-7.) Husserlin fenomenologiaa kutsutaan myös deskriptiiviseksi fenomenologiaksi, missä ilmiö pyritään kuvaamaan sellaisena kuin se on (Virtanen 2006, 163). Husserlilainen fenomenologia on kiinnostunut tarkastelemaan subjektin oman maailman rakentumista ihmisestä maailmaan päin. Ihminen jäsentää järjen avulla omaa olemassaoloaan, ympäröivää maailmaa ja suhdettaan siihen. (Satulehto 1992, 2-3.)

Hermeneutiikka, joka on alkujaan tarkoittanut pyhien tekstien tulkintaa, on antanut fenomenologiaan paljon vaikutteita. Hermeneutiikan keskeisiä käsitteitä ovatkin tulkinta ja ymmärtäminen. Ymmärrys muodostuu esiymmärryksen perustalle ja etenee spiraalinomaisesti. Tätä spiraalissa etenevää ymmärrystä kutsutaan hermeneuttiseksi kehäksi. Fenomenologisessa menetelmässä tätä tiedostuksen syntyä on mahdollista tarkastella eri vaiheiden kautta. Husserlilaisessa fenomenologisessa menetelmässä eri vaiheissa on kyse siitä, että tieto kyseenalaistetaan ja sulkeistetaan siirtämällä aikaisempi tieto syrjään. Näin on mahdollista palata tunnistettuihin olettamuksiin ja pyrkiä vuorovaikutukseen ilmiön itsensä kanssa. Tämän menetelmän avulla tutkija rakentaa tietoa omista esioletuksista vapautumalla. (Judén-Tupakka 2007, 64–65.) Fenomenologisella metodilla tarkoitetaankin enemmän ajattelutapaa ja tutkimusotetta kuin teknisesti säännönmukaista aineiston käsittelytapaa. Fenomenologisesta metodista ei voida esittää tarkkaa kuvausta, sillä se muotoutuu aina tutkimuksen eri tekijöiden mukaan. Sanotaankin, että fenomenologista menetelmää käyttäessä on aina tilannekohtaisesti harkittava miten tutkimuksessa toimittaisiin, jotta tutkija saavuttaisi toisen kokemuksen ja merkitykset mahdollisimman autenttisina. (Laine 2001, 31.)

3.2 Fenomenologinen erityistiede

Fenomenologisessa tutkimuksessa lähtökohtana on subjektiivinen kokemus, eli ihmisen mielessä rakentuneet merkitykset. Nämä merkitykset koostuvat erilaisista kokemuksista, joita ovat esimerkiksi elämykset, uskomukset, havainnot, mielikuvat tai arvostukset. Tästä näkökulmasta käsin katsottuna fenomenologinen kokemuksen tutkimus asettuu psykologian reviirille, jolloin puhutaan fenomenologisesta psykologiasta. (Virtanen 2006, 157.) Juha Perttula kutsuu tätä mieluummin fenomenologiseksi erityistieteeksi, jolloin tämä kattaa kaikki tieteenalat jotka tutkivat subjektiivista kokemusta. Tällöin vältetään myös eri tieteenalojen reviirikiistat ja huomioidaan kokemuksen tutkimisen monitieteisyys. (Perttula 2005, 116.)

Fenomenologinen psykologia, erityistiede, on niin kutsuttua pintatason psykologiaa. Se on ymmärtävää psykologiaa, missä kiinnostuksen kohteena ei ole ihmismielen tiedostamattomat alueet vaan tajunnallisina merkityssuhteina näyttäytyvät ilmiöt. Siinä pyritään ilmiön puhtaaseen kuvaamiseen. Fenomenologisen erityistiede pohjautuukin edellä esitellyn Edmund Husserlin filosofiaan. Sen taustalla ovat toimintaperiaatteet:

intentionaalisuus, mielellisyys ja subjektiivisuus. (Perttula 1995, 14. Virtanen 2006, 159. Latomaa 2005, 116–117.)

Fenomenologisen metodin ominaispiirteinä pidetään neljää eri käsitettä, joita on tässä kohti syytä selkeyttää. Nämä käsitteet ovat deskriptio, reduktio, olemusten etsintä sekä mielellisyys.

Deskriptiolla viitataan fenomenologisen filosofian mukaiseen tapaan, missä ilmiötä pyritään kuvaamaan sellaisena, kuin se välittömänä ilmenee. Tutkimuksessa pyritään välttämään analyttisiä ja selittäviä käsitteitä. Tutkimuksessa kuvan ilmiöstä antaa tutkittava, jonka kuvausta tutkija tuo ilmi eli kuvaa. Deskriptiolla viitataankin siis siihen, että kuvaus ilmiöstä vastaisi mahdollisimman hyvin alkuperäistä kokemusta; kuin tutkittava kokemuksensa kuvaa. Deskriptiolla on siis kaksi merkitystä. Sillä tarkoitetaan ensinnäkin tutkittavan kuvausta kokemuksestaan ja toisena tutkijan antamaa kuvaa tutkittavan kokemuksesta. Tutkimusprosessissa ensimmäinen merkitys liittyy aineiston hankintavaiheeseen. Jälkimmäinen liittyy taas analyysivaiheeseen, missä tutkija pyrkii kuvaamaan kokemuksen mahdollisimman alkuperäisessä muodossa, kuin tutkittava sen kokee. (Perttula 1995, 43; Virtanen 2006, 169.)

Reduktiosta puhuttaessa tarkoitetaan ilmiön mahdollisimman puhdasta esittämistä (Husserl 1995, 63). Juha Perttula (2005) tarkoittaa reduktiolla metodia, missä tutkija sulkeistamisen ja mielikuvatasolla tapahtuvan muuntelun avulla pyrkii poistamaan tutkijan tutkittavaan ilmiöön etukäteen liittämääns merkityksiä. Tätä tutkimuksellisen asennoitumisen ydintä tutkija pitää yllä tutkimusaineiston analysoinnin alusta loppuun. Sen avulla tutkimuksesta muodostuva kokemus näyttäytyy aitona, juuri kyseisestä tutkimusaineistosta esiin nousevana kokemuksena. Ilman sulkeistamista tutkija ymmärtää tutkittavan kokemuksesta helposti vain sen, mitä hänellä on aiemmista kokemuksista pohjalla. Sulkeistamisen avulla on tutkijan mahdollista ymmärtää toisen kokemus. Reduktion toinen vaihe, mielikuvatasolla tapahtuva muuntelu, tarkoittaa erittäin systemaattista työskentelyä missä tutkija etsii tutkittavan kokemuksen ilmenemistavat. Tutkija siis eri merkitysyhdistelmiä muunnellen omassa mielessään etsii kokemusten ja koko ilmiön merkitykset. (145–146.)

Tiivistetysti esittämällä olemusten etsinnällä tarkoitetaan sitä kun tutkija pyrkii mielikuvatasolla tapahtuvan muuntelun avulla hahmottamaan maailmansuhteen olemuksen, jonka hän on muodostanut reduktioon liittyvän asenteen avulla. Tässä

kohtaa tutkimuksessa pyritään yleiseksi nimitettävälle tasolle, yleiseksi tiedoksi. Giorgi puhuu olemuksen sijasta rakenteesta, jonka sijaan voidaan käyttää myös merkitystihentymän ja merkitysverkoston käsitteitä. Mielellisyydellä viitataan tajunnan sisäiseen merkitsevyyteen. Se ei ole tutkimusprosessissa oleva toimenpide tai päämäärä, vaan tutkijalla sekä tutkittavalla oleva ominaisuus. Se sisältää sekä psyykkisen että henkisen toimintatavan, jonka kautta kokemukset muodostuvat. (Perttula 1995, 45–51.)

Holistinen eli eksistentiaalinen ihmiskäsitys

Fenomenologisen erityistieteen pohjana pidetään holistista eli eksistentiaalista ihmiskäsitystä. Lauri Rauhalan luoman holistisen ihmiskäsityksen mukaan ihminen todellistuu, eli tulee olemassa olevaksi, kolmessa olemisen perusmuodossa. Nämä ovat tajunnallisuus, kehollisuus ja situationaalisuus. Ihmiskäsityksen holistisuus tarkoittaa sitä, että ollakseen itse olemassa, tarvitaan kaikki nämä kolme olemisen perusmuotoa. Mikään niistä ei ole olemassa ilman toista. Tajunnallisuus sisältää kaksi eri toimintatapaa; psyykkisen ja henkisen. Kehollisuudella tarkoitetaan olemassaoloa orgaanisena tapahtumana ja situationaalisuudella olemassaoloa suhteutuneisuutena elämäntilanteeseen. Ihmistä ei kuitenkaan voida käsittää ilman sitä maailmaa, jossa hän elää. Ihminen on suhteessa maailmaan elämäntilanteellaan eli situaatiolla. (Perttula 1995, 16. Rauhala, 2005, 33.) Lauri Rauhala luonnehtii tätä ihmiskäsitystä sanoin moneus ykseydessä. Tällä hän viittaa siihen, että vaikka olemismuodot kietoutuvatkin lähtökohtaisesti toisiinsa, kukin olemismuoto voi toimia ainoastaan oman perusrakenteen mahdollistamalla tavalla. (Perttula 1995, 17.)

3.3 Perttulan analyysimenetelmä

Juha Perttula puhuu erityistieteen metodista. Metodien pohjana on Amadeo Giorgin metodi, jota kuvaillaan enemmän ”puhtaaksi” fenomenologiaksi, deskriptiivisemmäksi fenomenologiaksi. Perttula luonnehditaan taas empiirisen psykologian tärkeimmäksi edustajaksi. (Virtanen 2006, 181.) Perttula itse ajattelee fenomenologisen erityistieteen kattavan kaikki tieteenalat, jotka tutkivat subjektiivista kokemusta. Nimeämällä käsitteen fenomenologiseksi erityistieteeksi hän sanoo haluavansa välttää eri

tieteenalojen reviirikiistat ja tuoda esiin kokemuksen tutkimisen monitieteisyyden. (Perttula 2005, 116.)

Perttula muistuttaa, että metodi ei avaa ”suoraa väylää toisen tajuntaan”. On muistettava, että myös se miten tutkija asian ymmärtää on kokemusta. Tämä tekee kokemuksen tutkimuksesta haasteellista; tutkimuskohde on aina toisen elävä kokemus, jota he kuvaavat tutkijalle. Jokainen ihminen kuvailee kokemuksiansa omalla tavalla ja tutkija ymmärtää ja tulkitsee sen aina omalla tavalla. Tutkija tuo tutkimuksessaan tämän toisen kuvaileman kokemuksen esille omalla tavallaan, eli loppujen lopuksi kokemuksen tulkinta on aina myös tutkijan omaa tulkintaa kokemuksesta. Tutkimuksellinen ymmärrys rakentuu tutkijan tajunnallisessa suhteessa tutkimusaineistoon, jonka vuoksi työ on aina tutkijan tulkintaa. Tästä syystä erityistieteen metodi vaatii tutkijalta reduktiota, eli omien käsitysten sulkeistamista, jotta hän onnistuisi kokemaan uudelleen tutkittavan tutkimustilanteessa kuvaamaa kokemusta. Sulkeistamisella tutkija pyrkii tunnistamaan ne ilmiöön liittyvät ennakkokäsitykset, joita hänellä on ja siirtämään ne syrjään tutkimuksen ajaksi. Tässä on fenomenologisen analyysin suurimpia haasteita; ilman sulkeistamista tutkija helposti ymmärtää toisen kokemuksesta vain sen, mitä hän siitä jo etukäteen tietää. (Perttula 2005, 143–145.) Sulkeistaminen on tärkeä tavoite tutkijalle, todellisuudessa sen mahdollisuus on kuitenkin rajallista. Kokemuksen tutkiminen sisältää aina myös tutkijan esiyymmärrystä. Fenomenologiaan kuuluukin ajatus ihmisen tajunnallisesta esiyymmärtämisestä, jota sulkeistamisella pyritään säätelemään. Tämän lisäksi tutkija pyrkii mielikuvatasolla erottamaan mielestä ilmiön satunnaiset ja toissijaiset koetut merkitykset. Tavoitteena on löytää tutkittavasta kokemuksesta sen ydin. Fenomenologisessa metodissa on muistettava, että jokainen tutkimus ja tutkimuskohde edellyttävät omaa menetelmäänsä. Tutkijan on muokattava menetelmä tutkittavaan ilmiöön sopivaksi ja juuri muuntuvuutta pidetään Perttulan menetelmän etuna. (Lehtomaa 2005, 163–165, 181.)

Perttulan (1995) analyysimenetelmä jakaantuu kahteen eri osaan; yksilökohtaisen merkitysverkoston muodostamiseen sekä yleisen merkitysverkoston muodostamiseen. Molemmissa osissa on seitsemän eri vaihetta, joiden avulla merkitysverkostot muodostetaan. Seuraavana esitän vaiheita, joihin olen laittanut mukaan omaa analyysiäni tutkimusaineistostani tuomaan konkreettista esimerkkiä työn etenemisestä.

Ensimmäiseksi muodostetaan yksilökohtainen merkitysverkosto seitsemän vaiheen mukaan.

1. Avoin lukeminen: Tutkija pyrkii vapautumaan luonnollisesta asenteesta ja tutustumaan tutkimusaineistonsa avoimin mielin. Menetelmän ensimmäisessä vaiheessa tarkoituksena on, että tutkija tutustuu avoimesti tutkimusaineistoon. Menetelmä vaatii sen, että haastatteleamalla kerätty aineisto on kirjattu sanatarkasti. Tutkija sulkeistaa omia ennakkokäsityksiä. (Perttula 1995, 94; Virtanen 2006, 183.)

Yksityiskohtaisen merkitysverkoston muodostamisen ensimmäisen kohdan mukaan tutustuin aineistooni lukemalla litteroidut haastattelut. Samalla yritin tunnistaa ne ennakkokäsitykset, joita itsellä oli ja siirtää ne parhaani mukaan syrjään.

2. Muodostetaan sisältöalueet: Muodostetaan tutkimusaineistoa situaatiosta käsin jäsentävät sisältöalueet. Aineistosta luodaan alustavasti sisältöalueet, jotka jäsentävät tutkimusaineistoa. (Perttula 1995, 94; Virtanen 2006, 184.)

Luin jokaisen haastattelun kerrallaan ja tein tarkempia havaintoja siitä mistä haastateltava puhuu. Pystyin hahmottamaan kolme erillistä sisältöaluetta haastatteluista; alueen, jossa toistui epävarmuus ja tietämättömyys (1. tietämättömyyden osa-alue), ammattiin liittyviä seikkoja (2. ammatillisuus osa-alue) sekä kumppanuuteen liittyviä merkityksiä (3. kumppanuus osa-alue). Nimesin sisältöalueet näiden nimien mukaan jo alussa, enkä ole nähnyt syytä muuttaa niitä, vaan ne kuvaavat mielestäni hyvin sitä mitä ne pitävät sisällään. Seuraavana ote erään haastateltavani puheesta, missä ilmenee esimerkki siitä mitä ja miten itse liitin asioita ammatillisuuden sisältöalueeseen:

”Mutta tuota nyt tämän kasvatuskumppanuuden myötä, niin moni työntekijä on sanonut että niin kuin jotkut suomut tipahti silmiltä ja se avautui se semmoinen ihan erilainen niin kuin tunne siitä mikä on minun rooli tässä työntekijänä tässä tilanteessa. Ja semmoinen avoimuus ja semmoinen vastaanottavaisuus on niin kuin lisääntynyt ja tuota aiemmin saatettiin kokea, että tunnettiin taakaksi kun tunnettiin että voimavarat ei riitä, että otettiin liian voimakkaasti semmoista asiantuntijaroolia ja semmoista ohjaavaa roolia ja saatto olla jopa semmoista psykologistakin roolia, niin tähän perheiden ohjaamiseen ja koettiin, että on hirveen raskasta niinkö tukea vanhempia tällä kasvattamisen tiellä ja polulla kun

lähettiin tavallaan tekemään niitä asioita, jotka ei niinkö ole meidän, meidän niin kuin... me ei olla saatu siihen koulutusta eikä meillä ole resursseja siihen. Niin sitten tätä kautta huomattiin, että perheellä on omat voimavarat ja omat keinot selviytyä ja ne on ne parhaimmat keinot, kun he löytävät ne omat tavat toimia siellä lapsen kanssa. Ja siinä mielessä nämä, vastaanottavuuskin siltä puolen kun tulee sosiaalipuolelta asiakkaita ja muuta, niin on muuttunut. Että tässä on varmaan sellaista hiljaista kypsymistä koko ajan tapahtunut... ”

3. Jakaminen merkitysyksiköihin: Erotetaan tutkimusaineistosta merkityksen sisältäviä yksiköitä. Ne ovat sisällöllisiä kokonaisuuksia, jotka ilmaisevat tutkittavan ilmiön kannalta relevantin merkityksen. (Perttula 1995, 94; Virtanen 2006, 185.)

Luin haastattelumateriaalia yhä uudelleen. Tällä kertaa alleviivasin punakynällä ja tein merkintöjä siitä mistä haastateltava puhuu. Kun koin, että haastateltava antoi asialle uuden merkityksen ympäröin sen värikynällä. Seuraavassa haastatteluotteesta olen alleviivannut erilaisia merkitysyksiköjä, jotka olen tämän jälkeen taas liittänyt päämerkitysyksiköihin. Tässä seuraavassa esiin nousevat seuraavat merkitysyksiköt: rooli, vastuu, tietoisuus, vanhempien tietoisuus.

”...ja tämä on minun mielestä niin konkreetti esimerkki siitä että tämmöisessä moniammatillisessa yhteistyössä on äärimmäisen tärkeää se, että jokainen verkostossa oleva tiedostaa sen oman tehtävänsä ja sen mukanansa sen vastuun mikä hänellä on. Ja siitä sitten määrittyy myös se rooli siinä moniammatillisessa yhteistyössä, kenen rooli on kutsua koolle palaverreja. Ja nyt siis minä olen itse tässä nyt muuttanut omaa tapaani toimia. Ja minä esimerkiksi nyt vuoden vaihteen jälkeen kävin tämän sosiaalityöntekijän luona ja sanoin että sovittaisiko niin, että sinä olet nyt se koollekutsuja. Että kokoonnutaan pohtimaan sinne päiväkodille, että vanhemmat ovat mukana ja siellä tulee sitten selkeästi esille tämä, tämä tuota tilanne mikä perheessä on ja miksi lapsi sinne on tullut.”

4. Muunnos tutkijan yleiselle kielelle: Merkityksen sisältävät yksiköt muunnetaan tutkijan kielelle. Tarkoitus saada esille kunkin merkityksen sisältävän yksikön keskeiset merkitystihentymät tutkittavan ilmiön kannalta. (Perttula 1995, 94; Virtanen 2006, 186.)

Seuraavana esimerkki haastatteluotteesta, jonka olen muuttanut yleiselle kielelle.

”Toki me siis, niin kuin minä sanoin, minä olen itse ollut aktiivinen suhteessani näihin sosiaalityöntekijöihin. Olen oppinut heidät tuntemaan, olen ottanut asioita heidän kanssa esille, lasta koskettavia asioita. Olen tuonut perheille, niin kuin kysynyt perheiltä luvan että sopiiko että pyydetään sosiaalityöntekijä mukaan, mutta ne ovat tapahtuneet minun kautta ja sosiaalityöntekijä on ollut mukana.”

Hän on itse ollut aktiivinen suhteessa sosiaalityöntekijöihin. Hän on oppinut tuntemaan heidät ja ottanut heidän kanssa lasta koskettavia asioita esille. Hän on kysynyt perheiltä luvat pyytää sosiaalityöntekijän mukaan tapaamiseen.

5. Merkitysyksiköiden sijoittaminen sisältöalueisiin: Jokainen tutkijan kuvaama merkitystihentymä sijoitetaan johonkin tutkimusaineistoa jäsentävään sisältöalueeseen. (Perttula 1995, 94; Virtanen 2006, 187.)

Liitin haastatteluista löytyneet merkitysyksiköt niihin sisältöalueisiin, joita aineistosta oli noussut esille. Tutkimusaineistostani löysin siis kolme eri sisältöaluetta: tietämättömyys, ammatillisuus ja kumppanuus, joiden alle sijoitin merkitysyksiköt. Seuraavana esimerkki yhdestä merkitysyksikön sijoittamisesta:

”Että tuota minulla on se tietty osaaminen ja kokemus mikä minulla on taustalla ja nyt asiantuntemus niin totta kait minä sen tuon, mutta vanhemmilla on myös ja me katsotaan samalta viivalta siinä mielessä ja yritetään sitten niitä täydentää. Että en haluaisi välittää semmoista tunnetta, että minä tiedän paremmin sinun lapsesi asiat, vaan joka kerta, melkeinpä joka kerta korostan sitä, että te vanhemmat tunnette parhaiten sen oman lapsenne. Koska siihen minä uskon. Ja sitten minä uskon myös tuota, mikä minulla oli...no joka tapauksessa uskon siihen tuota kun joudun joskus herättelemäänkin vanhempia siinä suhteessa...”

Hänellä on tietty osaaminen ja kokemus taustalla sekä myös asiantuntemus, jonka hän tuo esiin. Hänen mielestä myös vanhemmilla on asiantuntemusta ja he ovat tilanteessa samalla viivalla, tasavertaisina. Hän ei halua välittää vanhemmille tunnetta, että hän tietäisi heidän lapsensa

asiat paremmin, vaan päinvastoin haluaa korostaa että juuri vanhemmat ovat oman lapsensa parhaimpia asiantuntijoita.

Tästä haastatteluosiosta löysin perhelähtöisyyden merkitysyksikön, jonka liitin kumppanuus sisältöalueeseen.

6. Sisältöalueittainen yksilökohtainen merkitysverkosto: Muodostetaan sisältöalueittain etenevä yksilökohtainen merkitysverkosto. Se tapahtuu tiivistämällä sisältöalueittain tutkijan kuvaamat merkitystihentymät. (Perttula 1995, 94; Virtanen 2006, 188.)

7. Jäsennys sisältöalueiden mukaan: Muodostetaan sisältöalueista riippumaton yksilökohtainen merkitysverkosto. Se tapahtuu tiivistämällä sisältöalueille yhteiset ja suhteessa kaikkiin sisältöalueisiin keskeiset merkitystihentymät. (Perttula 1995, 95; Virtanen 2006, 189.)

Menetelmän toinen päävaihe sisältää myös seitsemän eri vaihetta. Toisessa päävaiheessa yksilökohtaiset merkitysverkostot kootaan ja niistä tehdään yleinen koko tutkimusaineistoa sisältävä yleinen merkitysverkosto. (ks. Perttula 1995, 95; Virtanen 2006, 190–195.) Menetelmän toisen päävaiheen yksityiskohtaista esiintuomista en tässä näe tarpeelliseksi, koska ensimmäisen päävaiheen esittäminen tuo lukijalle esiin menetelmää. Esittelen toisen päävaiheen lopputulokset, tutkimukseni tulokset, eli kokemuksia moniammatillisesta yhteistyöstä kappaleessa neljä.

4 Päivähoito lastensuojelun tukitoimena: Kokemuksia moniammatillisesta kasvatuskumppanuudesta

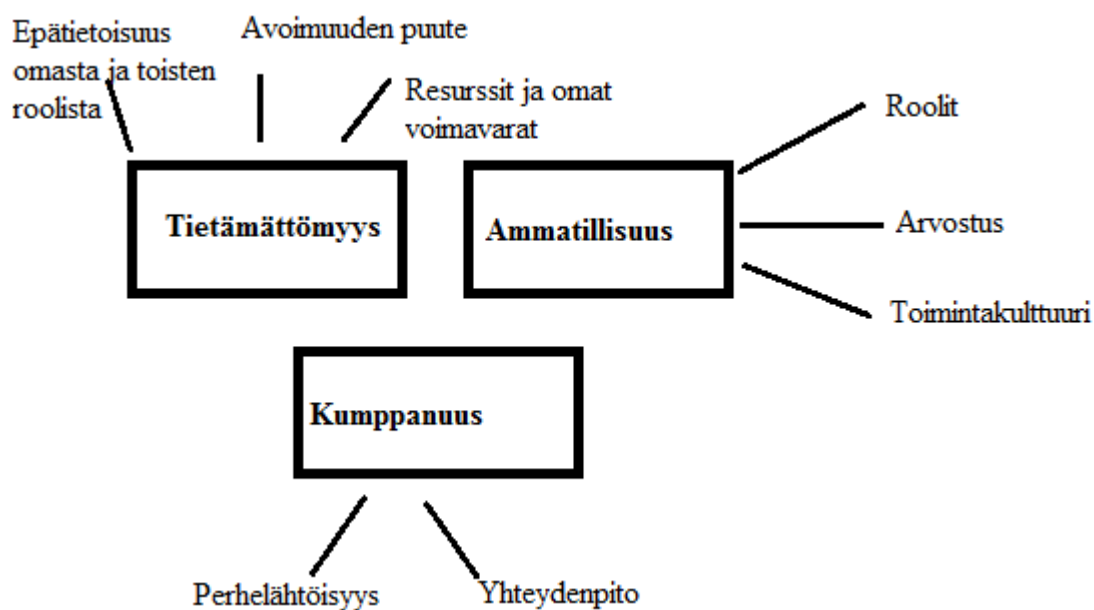
Koin luonnollisena, että haastateltavat puhuivat enemmän niistä haasteista ja tilanteista, joita moniammatillisessa yhteistyössä tulisi vielä kehittää, kuin niistä jo toimivista tekijöistä. Haastatteleman äidin kokemukset moniammatillisesta yhteistyöstä olivat erittäin positiiviset. Myös yhteistyön muut toimijat kertoivat yhteistyön tämän äidin kanssa toimivan äärimmäisen hyvin. Äiti puhuu tässä tutkimuksessani siis omista kokemuksistaan ja tuo oman äänensä ja näkemyksensä esiin. Muut haastatteleman moniammatillista yhteistyötä tekevät työntekijät, eli kiertävä erityislastentarhanopettaja (kelto), lastentarhanopettaja, päivähoiton ohjaaja ja lastensuojelun sosiaalityöntekijä tuovat esiin omat kokemuksensa päivähoiton, perheen ja sosiaalityön tekemästä moniammatillisesta yhteistyöstä. Heidän kokemuksensa kumpuavat laajemmalla alueelta, eivätkä nivoudu pelkästään tähän kyseiseen äitiin ja hänen perheeseensä. He kaikki sanovat yhteistyön tämän perheen osalta olevan aivan esimerkillistä ja onnistunutta. Haastateltavistani puhun nimellä ”työntekijä” ja ”äiti”, koska en näe syytä eritellä eri ammattilaisia. He kaikki tekevät yhteistyötä, tai kuten eräs haastateltavani sanoi, yhteistä työtä, saman asian eteen; perheen ja lapsen tukemiseksi ja auttamiseksi.

Tutkimuksessani päivähoiton järjestäminen lastensuojelun tukitoimena ja moniammatillinen yhteistyö alkaa siitä, kun sosiaalityöntekijä katsoo että päivähoitosta olisi apua lapselle ja koko perheelle. Syitä voi olla monia ja lapsella eri tuen tarpeita, mutta yhteistä niillä on se, että päivähoitosta katsotaan olevan etua lapselle ja hänen perheelleen. Seuraavasta päivähoiton ohjaajan haastatteluotteesta käy ilmi, miten koko prosessi saa yleensä alkunsa.

”No yleensä se menee sillä tavalla, että sosiaalityöntekijä tulee minun luokse, että ollaan ihan lähekkäin. Niin se tapahtuu. Että hän tulee minun luokse ihan fyysisesti ja kertoo, että heillä on perhe, josta on huoli ja pikkuisen avaa sitä perheen tilannetta. Ja tässä kohtaa on katsottu, että päivähoito olisi hyvä tukitoimi tälle perheelle. No minä siinä keskustelussa, oikeastaan olen sen keskustelun varassa, että he kertovat mitä kertovat, jonka minä välitän sitten sinne päiväkodille. Kirjaan toki sen, mitä sosiaalityöntekijä katsoo parhaaksi kertoa. Että niin, että sosiaalityöntekijä tulee kertomaan, että meillä on perhe ja me ollaan

huolissaan ja perheelle on annettu päivähoitohakemus. Eli silloin minä tiedän jo odottaa niitä hakemuksia, ja kun ne tulevat tänne, niin sitten lähtee se prosessi käyntiin. Tai sitten niin, että meille tulee päivähoitohakemus ja tuota siihen päivähoitohakemukseen on vanhemmat ovat kirjanneet, että tämä hakemus on tehty sen ja sen sosiaalityöntekijän suosituksesta. Ja sitten yleensä siinä on aina sosiaalityöntekijän nimi, että voi olla yhteyksissä tai antaa lisätietoa. Ja silloin minä otan yhteyttä siihen sosiaalityöntekijään, että hakemus on tullut, mitä meidän on hyvä tästä perheestä tietää? Mutta että tärkeintä on, tuli se kummin päin vaan, niin siinä on se sosiaalityöntekijän ja päivähoitohoidonohjaajan keskustelu. Ja siltä pohjalta me lähdetään etenemään.”

Seuraavaksi tulen käsittelemään aineistostani nousseita moniammatillisen yhteistyön kokemuksia. Fenomenologista menetelmää seuraten olen löytänyt aineistosta kolme eri osa-aluetta, joihin kokemukset voidaan jakaa. Nämä ovat *tietämättömyden* osa-alue, *ammattillisuuden* osa-alue sekä *kumppanuus* osa-alue.

Kuvio1. Moniammatillisen yhteistyön kokemuksista nousseet osa-alueet.

4.1 Tietämättömyys – epävarmuus yhteistyön hidastajana

Epätietoisuus omasta ja toisten roolista

Moniammatillinen yhteistyö, kasvatuskumppanuus, millaiseksi sen näiden toimijoiden kesken näen koska toimitaan varhaiskasvatuksen, perheen ja sosiaalityön parissa, kohtaa haasteita jo alkumetreilla. Työntekijät kokevat ongelmaksi sen ettei yhteistä tapaamista perheen ja eri toimijoiden kesken järjestetä perheen aloittaessa yhteistyötä päiväkodin kanssa lapsen lähtiessä päivähoitoon. Tällöin kattavaa kokonaiskuvaa ja tietoa perheen ja lapsen tilanteesta ei saada. Työntekijät kokevat, että he eivät saa tarpeeksi tietoa siitä, mikä perheen tilanne on ja millaista tukea lapsi tarvitsee, millaisia tavoitteita päivähoitolla on ja mitä yhteistyöltä odotetaan.

”...niin tuota meillä ei ole käytännössä mitään tällaista suunnittelupalaveria, suunnitelmaa... juuri siitä että mikä on kenenkin vastuu missäkin asiassa. Ja mikä on sitten taas päivähoiton rooli ja että tällainen suunnitelma pitäisi olla jokaisella lapsella, joka sinne sijoittuu, jota pitäisi tarkastella väliajoin että miten asiat etenevät.”

Työntekijät kaipaavat aloituskokoontumista, missä olisi mukana ainakin päiväkodin työntekijä, perhe sekä sosiaalityöntekijä. Kokoontumisella haetaan tilaisuutta, missä he yhdessä avoimesti keskustelisivat lapsen ja perheen tilanteesta, jotta kaikki tärkeä tieto lapsen ja perheen auttamiseksi sekä tukemiseksi tulisi esiin. Myös sitä pidetään tärkeänä, että vanhemmat olisivat täysin tietoisia mitä tällä yhteistyöllä tavoitellaan ja mikä kenenkin rooli tässä yhteistyössä on. Avoimuus ja sen tärkeys toistuu kaikkien työntekijöiden kokemuksissa.

”...ja tuota yleensä se tietopaketti perheestä on aika niukka, ja siitä tilanteesta. Me ehkä tiedetään, että siellä on vanhemman sairautta, masentuneisuutta, ehkä päihteitä, ehkä... et sillä tasolla. Ja sen tiedon välitän, mitä sosiaalityöntekijä on minulle antanut, niin päiväkodille. Ja tässä on nyt se meidän umpisolmu. Että kun se sosiaalityöntekijä ei ole missään vaiheessa suoraan yhteydessä sinne päiväkodille. Eli se päiväkodin lastentarhanopettaja jää sen tiedon varaan ja aloittaa sen yhteistyön sen asiakkaan kanssa. Että siinä pitäisi käydä... se

kolmikantaneuvottelu. Että siinä olisi se päiväkodin työ, omahoitajan työntekijä, siinä on se perhe ja siinä on se sosiaalityöntekijä.”

”Että joskus niinkö tuntuu, että ymmärtääkö, onko niin kuin erilainen käsitys perheellä ja sosiaalityöntekijällä siitä perheen tilanteesta. Että joskus niiden puheluiden jälkeen jää vähän niin kuin semmoinen tunne, että mikähän siellä on se perheen tilanne, että vähän erilaisen kuvan sieltä perheen äidiltä kuin sosiaalityöntekijältä siitä perheen tilanteesta. Ajattele miten ihana se olisi istua samaan pöytään, että kaikki kuulisi sen saman. Että kumpikaan ei joko vähättele tai liioittele, vaan se on se yhteinen näkemys.”

Yhteisiä kokoontumisia perheen, sosiaalityöntekijän ja päiväkodin keskuudessa on pidetty joissakin tapauksissa ja tämä haluttaisiin saada pysyväksi toimintatavaksi aina siinä tapauksessa kun yhteistyössä on sosiaalityö mukana. Yhteisillä kokoontumisilla perheen tilanne ja tuen tarpeet, sekä eri toimijoiden roolit ja yhteistyön tavoitteet selkeytyvät.

”Minulla on itsellä nyt oikeastaan ollut semmoisia, tulee neljä-viisi lasta mieleen, että niissä on kaikissa ollut jollakin tavalla kelto matkassa, että me olemme pitäneet nimenomaan niin kuin semmoisia palaverreja, että siinä ollut minulla niin kuin keltokin... esimerkiksi oli tämmöinen perhe...ja siinä tosiaan oli se ero, ero aika hankala. Niin siinä toinen lapsista tuli päivähoitoon oikeastaan vähän niin kuin minun ja äidin ajatuksena, että se auttaisi äidin jaksamista. Ja kun siinä oli vielä se pienempi lapsi, niin siinä tehtiin sitten niin, että yhdessä kelton, äidin ja sitten sen lapsen vastaavan hoitajan kanssa istuttiin päiväkodilla alas ja käytiin tavallaan läpi se että mistä tässä on kysymys. Että tavallaan hoitopaikassa tiedetään että mikä se perheen tilanne on, ja että kun aika monesti ne on semmoisia että vanhempi ei välttämättä osaa sitä kauhean hyvin kertoa...”

Myös vanhempien tietämättömyys tai asioiden eri näkemykset selkiytyisivät yhteisellä kokoontumisella ja suunnitelman teolla. Vanhemmat eivät työntekijöiden kokemusten mukaan ole aina tietoisia tilanteen kokonaiskuvasta, siitä mitä tällä yhteistyöllä ja

lapsen tukemisella haetaan ja minkälaiset kenenkin toimijan roolit ja vastuu ovat. Myöskään näkemuserot tilanteesta eivät ole harvinaisia.

”...ja oikeasti näitäkin on ollut pitkin matkaa, että päivähoitossa ei ole sitä riittävää tietoa siitä että mikä se oikein on se lapsen ja kodin tilanne, että mitä tällä päivähoitolla niin kuin oikeasti haetaan ja eivät ne vanhemmat ole sitä aina välttämättä kunnolla ymmärtänyt. Tavallaan se, että joskus vanhemmat eivät kunnolla ymmärrä, että mikä tässä on oikeasti se huoli, tai se asia mitä tässä yritetään tukea. Ja jos se jää tavallaan heidän vastuulle niin kuin kertoa ja he eivät välttämättä oikeastaan tiedä tai ymmärrä sitä kunnolla, niin että kyllä minusta, minusta siinä on sillä lailla sitä kehittämisen paikkaa, että juuri se, että se niinkö sosiaalityöstä selvästi tulee se tieto sinne ja että sitä tosiaan arvioidaan ja pidetään sillä lailla yhteyttä...”

Epätietoisuus eri toimijoiden rooleista ja vastuista on yhteistyötä suuresti haastava seikka. Toisten toimenkuvat ja vastuu eivät ole selviä. Tämä hankaloittaa yhteistyötä kun ei tiedetä kenelle jonkin asian hoitaminen oikeastaan kuuluu. Myös toiveet tavasta tehdä yhteistyötä saattavat vaihdella. Moniammatillisessa yhteistyössä, jossa toisten työnkuva ja vastuu eivät ole selkeitä on myös vaara, että tehdään päällekkäistä työtä tai perhe jää jopa ilman apua.

Kyllä minä uskon, että ainakin sosiaalityöntekijöillä varmasti on semmoista tietämättömyyttä siitä, että mitä ne päivähoiton eri toimijat tekevät ja mitä ne ei tee, ja voi olla että se on vähän toisinpäinkin, että päivähoitossa ei tiedetä. Että ehkä jos paremmin tiedettäisiin, niin en tiedä lisäisiköhän se sitten niitä yhteydenottoja, vai miten...mutta se on ihan totta että ei niitä yksiköistä, niin kyllä niistä varmaan aika vähän ollaan suoraan yhteydessä. Että jos ajattelee juuri tällaisia, että on vaikea sopia palaverieja ynnä muuta, ynnä muuta, niin ehkä se on semmoinen oletus että kun, jollakin muulla on enemmän aikaa semmoiseen kuin jollakin muulla. Mutta se liittyy enemmän siihen, ettei tunneta sitä toisten työtä.”

”Siinä on se vaara, että kaikki tekee sillä omalla sektorilla sen perheen kanssa sitä työtä ilman että oikein kenelläkään on, muulla kuin perheellä

jonkinlainen kokonaisuus hahmottunut. Ja on vaara, että me tehdään päällekkäistä työtä, tarjotaan paljon palveluja tai sitten on niin, että sinne jää perheitä, jotka jäävät jonnekin siitä verkosta kokonaan ulkopuolelle.”

Yhteistyössä toimivien ammattilaisten työnkuva ja vastuu eivät ole selkeitä muille, jos ei aina työntekijälle itsellekään. Resurssien puute on arkea, mutta joskus se aiheuttaa myös väärinkäsityksiä. Aina kyse ei ole resurssien puutteesta vaan toimintatavoista ja tietämättömyydestä. Esimerkiksi sosiaalityöntekijää kaivataan pidemmälle tähän yhteistyöhön. Yhteistyö saattaa herkästi päättyä siihen, kun perhe ”siirtyy” päivähoidon asiakkaaksi. Muiden toimijoiden kesken tämän saatetaan ajatella johtuvan kiireestä, kun taas sosiaalityöntekijä ei välttämättä ole tietoinen siitä mitä häneltä toivotaan.

”Minusta se johtuu...he sammuttavat tulipaloja, heillä ei ole aikaa tämmöiseen. Tavallaan, kun minä otan sen lapsen ja sanon, että saatiin järjestettyä hoitopaikka, he sanovat hyvä ja huokaisevat siltä osin ja siirtyvät seuraavaan ongelmaan. Että en syyllistä heitä, tiedän tasan tarkkaan kuinka kuormittavaa on, mutta että meidän kannalta se ei mene niin kuin sen pitäisi mennä.”

”...se on varmaan semmoinen perinteinen syy mitä siihen on käytetty, mutta eihän siihen, minun mielestä siihen ei niin paljon sitä aikaa mene. Että jos ajattelee, että kerran vuodessa istutaan alas tai kaksi kertaa vuodessa jonkun lapsen asioissa, niin ei se minusta ole semmoinen niin kuin relevantti syy siihen. Mutta se on varmasti se yksi syy mitä siihen on käytetty... Että se on varmaa, voisi kuvitella, että se on niin kuin päivähoidon henkilökunnallekin välillä aika epämääräinen, jos sitä ei ole aina niin kuin niitten lasten osalta käyty läpi. Tai että siitä on niin kauan aikaa kun sitä on viimeksi mietitty. Niin sehän voi olla että se on siellä hoitopaikassakin aika epäselvää, että mikä tässä nyt oikein on.”

Yhteydenpidon ja oikean tarvittavan tiedon meneminen lapsen ja perheen kanssa työskenteleville ammattilaisille on kaikkien yhteistyössä toimivien mielessä ja tässä tapauksessa kyllä huolena. Yhteinen aloituskokoontuminen kaikkien toimijoiden kanssa toisi ammattilaisten työhön sekä myös perheelle paremmat lähtökohdat yhteiseen työhön. Tämä edellyttää vanhempien lupaa, jotta asiakkaan asioista voidaan puhua yhdessä. Aina kaikki vanhemmat eivät tähän suostu, mutta näin voitaisiin menetellä

ainakin niiden osalta, jotka suostuvat. Tämä selkeyttäisi kaikkien työtä, niin kotona kuin eri ammattilaisten tekemässä tukityössä.

Resurssit ja omat voimavarat

Yhteistyön haasteeksi koetaan myös koko ajan tiukentuvat resurssit, mikä näkyy työntekijöiden ja avun saannin vähentymisenä sekä työmäärän kasvussa, ajan ja voimavarojen vähentymisenä. Ihmisten kohtaamiset ja tapaamiset ovat tärkeitä, mutta työmäärä koetaan paisuneen niin suureksi, ettei aikaa tapaamisille aina jää, varsinkin jos se vaatii liikkumista paikasta toiseen.

”Mutta se on faktaa, mikä on tänä päivänä, niin ne resurssit. Että meillä ei ole oikeasti ja siinä olen täysin samaa mieltä, että meillä ei ole semmoisia rakenteita ja resursseja mitä meillä pitäisi olla. Että meillä on paljon tuota ryhmissä lapsia. Meillä on siellä monenlaisia haasteita jos sanotaan, kun kaikki lapsethan tarvitsevat jossain tukea, jossain asiassa, sen ei tarvitse olla mitään erityistä tukea, vaan jokainen lapsi on omassa kasvussaan ja tietyssä vaiheessa ja hänen kuuluu saada sitä aikuista, välittävää aikuista ja tukea ja ohjausta. Mutta me ollaan aika ohuella, niin kuin varmaan kaikissa peruspalveluissa. Ja meidän työntekijät joutuvat tosi koville. Niin kuin me itse kukanenkin joudutaan. Ja sitten jos sattuu vielä olemaan että meillä ihmisillä on omassa henkilökohtaisessa elämässä haasteita, mikä sekin on aivan normaalia ja tavallista ja niitä tulee, niin niinkö tämän kokonaisuuden kun ihmisen kanssa tehdään töitä, niin se on aika kovaa työtä...”

”...se on resurssipula...että minunhan pitäisi ehtiä paljon, paljon enemmänkin sinne päiväkoteihin mennä.”

Työntekijöiden kiire näkyi myös äidin kokemuksissa, mutta hän silti kokee saavansa apua ja yhteyttä työntekijöihin aina sitä tarvitessaan. Päivähoidossa kuulumisia vaihdellaan päivittäin ja aikaa sille löytyy aina. Äiti kokee itsensä aktiiviseksi, joka ottaa herkästi yhteyttä niin kiertävään erityislastentarhanopettajaan kuin sosiaalityöntekijäänkin jos asiaa on.

”...joskus kun yrittää soittaa niin voi aavistaa että ei saateta vastata. Mutta sitten jätän soittopyynnön tai laitan viestiä, niin soittavat takaisin. Että aina minä olen niin kuin saanut yhteyden jos on tarvinnut.”

Suuri työmäärä vaikuttaa suuresti myös työntekijöiden jaksamiseen. Yhteistyöltä haetaan jakamista ja yhteistä vastuunottoa, mikä auttaa myös omiin voimavaroihin, jotta jaksaisi tehdä tärkeää työtä lasten ja perheiden parissa. Resurssien tiukentuessa moniammatillinen yhteistyö korostuu ja tulevaisuudessa sen uskotaan korostuvan vielä enemmän. Onnistunut moniammatillinen yhteistyö parantaa ja tehostaa työskentelyä sekä auttaa pääsemään parempiin tuloksiin, eli perheet saavat parasta mahdollista tukea ja apua. Yhdessä jaksaa paremmin kuin yksin ja yhteistyön tekeminen muiden kanssa koetaan erittäin tärkeäksi. Työtä ja kehittämistä löytyy vielä, jotta vastuut jakaantuisivat tasapuolisemmin eikä kukaan kokisi omaa osaansa liian raskaaksi.

”Minä todella odotan, että siinä verkostossa, moniammatillisuudessa, siellä tulisi niitä, jotka minua nykii enkä minä herättele muita. Että se on myös hirmu turhauttavaa ja raskasta, että se on yksi tällä toimenkuvalla, että on niin monessa mukana ja sitten aina pitäisi olla sanomassa jotakin ja kantamassa sitä vastuuta.”

”Mehän ei tulla pärjäämään millään, jos me ei tehdä yhteistyötä. Ja se on ainakin ollut minun motto, että yhdessä päästään parempiin tuloksiin. Ja jaketaan paremmin, koska kaikilla on paljon työtä.”

Avoimuuden puute

Avoimuus korostuu tässä perhetyönkentällä tehtävässä yhteistyössä. Avoimuuden ja sen myötä tietoisuuden puute koetaan vahingoittavan kaikkien osapuolten yhteistyötä ja ennen kaikkea perheen tukemista sekä lapsen edun mukaan toimimista. Tiedon puute eri toimijoiden kesken on aiheuttanut ikäviä tilanteita ja kokemuksia työntekijöiden keskuudessa. Työntekijät kokevat että heidän olisi tarpeellista tietää avoimesti perheen tilanteesta ja mahdollisista tilanteiden muutoksista, jotta voisivat auttaa ja tukea perhettä ja lasta oikein.

”...joskus voi olla meille yllätys se, että kotona asiat meneekin niin, että johonkin toiseen suuntaan mihin on odotettu. Että sitten siellä asakahtaakin sitten tämmöiset voimakkaammat lastensuojelulliset toimenpiteet päälle ja me ei tiedetä siitä välttämättä yhtään mitään...”

”Mehän ei sitten tiedetä mitä perheessä tapahtuu sen jälkeen ja se on se ongelma. Että ne tulevat lastensuojelun avohuoltona ja sekin vaara, että meille jää kertomatta...että kun yleensä näissä perheissä pukkaa tapahtumaan tavallista enempi asioita. Että siellä voi hurjiakin muutoksia tulla. Välttämättä siellä päiväkodissa, missä pientä hoidetaan, niin ei ole tietoisuutta, jos vanhemmat eivät ole sitten avautuneet. Se ei ole aina lapsenkaan etu. Että minusta me ei olla ihan hirveitä vailla, mutta ihan pikkuisen sitä tietoa.”

Äidillä oli selvä kanta siihen, että hän haluaa olla avoin perheensä tilanteesta tässä moniammatillisessa yhteistyössä. Hän katsoi sen olevan ehdottomasti lapsen edun mukaista mikä ohjaa hänen toimintaa.

”Kun minä olen kauhean avoin ollut. Jos joku asia ottaa päähän niin olen ihan niin kuin avoimesti sanonut. Se on vaatinut minulta niin kuin luottamusta, kun minä en sillä lailla luota vieraisiin ihmisiin, luottamusta sekä siihen, että minun lapset voi siellä päiväkodissa hyvin. Ja olen itse ottanut sen kannan, että on parempi kertoa sitten itse jos jotakin on tapahtunut.”

Äiti myös haluaa, että kaikki yhteistyössä mukana olevat ja perhettä tukevat tahot tietäisivät perheen tilanteesta. Hän on saanut rakennettua luottamuksen näihin toimijoihin ja haluaa antaa myös vastuuta tiedon kulkemisesta työntekijöille. Tämä hän kokee auttavan omaa rooliaan.

”Ja sitten minä sen tiedän, että lastentarhanopettaja sanoo keltolle, jos minulla on jotain, ja kelto sanoo lastentarhanopettajalle. Siinä näkyy se yhteistyö ja minun ei tarvitse keltolle kuin sanoa että sanotko minun sosiaalityöntekijälle, kun ne ovat samassa talossa töissä. Ja ovat aina kysyneet lupaa, että eivät niin kuin mene sanomaan ilman lupaa. Että

siinä on niin kuin monta ihmistä niin kuin meidän yhteistyössä mukana, että...ei se minua haittaa, siinä on monta ihmistä jakamassa ilot ja surut.”

Hyvä yhteistyö vaatii vanhemmilta luottamusta ja avoimuutta, joka on haastavaa. Kotiin tai lapsen kehitykseen liittyvät ongelmat voidaan kokea hyvinkin aroiksi ja sillä tavalla perheen sisäisiksi asioiksi, joihin ei ulkopuolisia helposti päästetä mukaan. Haastatteleman äiti sanoi luottamuksen eri toimijoihin tulleen hitaasti, suhteen luominen otti oman aikansa. Erityisesti lapsi- ja perhetyössä korostuu työntekijöiden paneutuminen ja pysyvyys asiakkuuksiin. Vaihtuvat työntekijät eivät ehdi rakentaa luottamusta ja avoimuutta, koska se saavutetaan vasta ajan kanssa. On kuitenkin muistettava, että me jokainen teemme työtämme myös omalla persoonalla, eikä kaikki persoonat vain toimi aina parhaalla tavalla yhdessä. Joissakin tapauksissa työntekijän vaihto voi tuoda parempia tuloksia, mutta pääsääntöisesti kuitenkin työntekijöiden pysyvyys luo paremmat lähtökohdat myös asiakkaiden ongelmien ratkaisemiseen.

4.2 Ammatillisuus

Roolit

Moniammatillisessa yhteistyössä tietoisuus omasta sekä toisten roolista on tärkeää. Erityisesti oma rooli ja sen tuomat tehtävät sekä vastuu ovat ensisijaisen tärkeitä yhteistyön onnistumisessa. Esimerkiksi se, kenen rooli on kutsua palaveri koolle, on yksi hyvän yhteistyön edellytys.

”Tämmöisessä moniammatillisessa yhteistyössä on äärimmäisen tärkeää se, että jokainen verkostossa oleva tiedostaa sen oman tehtävänsä ja sen mukana sen vastuun mikä hänellä on. Ja siitä sitten määrittäytyy myös se rooli, siinä moniammatillisessa yhteistyössä, kenen rooli on kutsua koolle palavereja.”

Oman ja muiden roolien tunteminen korostuu yhteistyön tekemisen lisäksi myös siinä että perhe saisi parasta mahdollista apua, kun jokaisen osaaminen ja näin ollen vahvuudet osataan hyödyntää.

”Niinkö monissa muissakin asioissa, että jollakin toisella sujuu ne asiat paremmin, joku toinen tekee jotain muuta paremmin. Ja siihen yhteistyö minusta parhaimmillaan aina kuuluu, se että me löydetään ne kaikkien vahvuudet ja saadaan ne käyttöön.”

Oman roolin ja vastuun tietäminen auttavat myös jäsentämään omaa työtään ja voimavaroja niin, ettei ryhdy sellaiseen, mikä ei omaan työhön kuulu. Työntekijöiden on muistettava oma jaksamisensa. Tiettyjen rajojen vetäminen voi olla uudelle aloittelevalle työntekijälle haasteellisempaa kuin kokeneelle ammattilaiselle.

”Minä olen erilaisissa verkostoissa mukana, niin tuota viimeksi eilen sanoin tosi jyrkästi ei, kun minulta tultiin kysymään että jos minä voisinkin tulla... niin minä sitten jyrkästi sen rajasin, koska se ei ollut enää minun tehtävä. Sehän on juuri sitä, että minä en tee sitä, vaikka se minulle kävisikin. Tässä tapauksessa minä katson, että se on hänen tehtävä. Elikkä on niin kuin yhteinen asia ja miten nämä eri verkostot...mikä se on se vastuu ja rooli.”

Roolit korostavat jokaisen ammattilaisen erityistä osaamista. Oman näkökulman tuominen yhteiseen asiaan, perheen auttamiseen, auttaa yhteistyössä ja sen tavoitteissa. Moniammatillisen yhteistyön etuja ovat toisten työnkuvan ja roolien täsmentymisen lisäksi myös uuden oppiminen, kun jokaisen ammattitaidosta myös muut saavat oppia.

”Ne roolit ovat erilaiset, mutta siinä ei katsota kuka on niin kuin parempi tai kuka on oikeammassa, vaan jokainen tuo sieltä omalta näkökulmaltaan havaintoja ja niitä ajatuksia ja sitten etsitään se yhteinen juttu.”

Moniammatillisessa yhteistyössä kaikkien toimijoiden roolia, työnkuvaa ja vastuuta ei aina koeta selviksi. Joskus toisten työnkuvan tuntemattomuus saattaa aiheuttaa epävarmuutta siitä kenen vastuulle mikäkin asia kuuluu. Tietoisuus muiden toimijoiden roolista auttaisi ja selkeyttäisi yhteistyötä.

”Siinä suhteessa, jos ne roolit olisivat selvät, niin varmaan se helpottaisi monella tapaa, ettei tarvitsisi huolehtia niin paljon monista asioista. Että sitten jos se yhteistyö ei ole semmoista toimivaa, niin sinunhan pitää jatkuvasti varmistella sitä ja muistutella, että hei tämä on nyt vireillä.”

”Tärkeätä on juuri sen roolin tietäminen, että mikä on minun tehtävä. Ja kaikessa yhteistyössä niin on kivaa, jos joku muu joskus tekee jotakin. Minusta oli kauhean mukavaa yhdessä lapsen palaverissa, esikoululapsen kohdalla, kun tuota äiti otti napakasti kalenterin, että hän on sitä mieltä, että me tavataan vielä uudelleen, mihin me sovitaan se? Elikkä semmoinen yhteisvastuullisuus siinäkin.”

Vanhemmilla on oma tärkeä osansa tässä yhteistyössä. Heillä on tietämys juuri siitä heidän omasta lapsestaan ja hänen tarpeistaan. Vanhemmat nähdään samanlaisiksi kumppaneiksi, kuin kuka tahansa yhteistyötä tekevä ammattilainen. Vanhemmilla nähdään olevan myös odotuksia yhteistyöltä, eikä heitä nähdä passiivisessa roolissa.

”Meillä on vahva ammatillisuus, mutta taas vanhemmat tuovat sen vahvan tietämyksensä siitä lapsesta ja tavallaan ne tulevat sillä samalla vahvalla osaamisella, vähän eri kulmasta siihen lapsen asiaan. ...me ei mennä niin kuin työntekijöinä opettamaan, neuvomaan ja ohjaamaan sillä lailla sormi pystyssä. Mutta me ei mennä myöskään silleesti kontallaan siihen tilanteeseen... meillä on vahva osaaminen, vahva tietämys ja me tullaan sillä ja se pitää myös siinä kohtaamisessa näkyä. Ja minä olen sitä mieltä, että tämän päivän vanhemmat myös odottaa meiltä.”

Äidin kokemus oli se, että hän oli yksi ”työntekijöistä” muiden rinnalla osallistuessa palavereihin.

”...että minua pidetään niin kuin vanhempana ja niin kuin työntekijänä siinä, kun kuitenkin osallistun niihin palavereihin... Että pakkohan siellä on olla joku lapsen huoltaja paikalla. Että minä olen kyllä niin avoimesti ollut siellä aina mukana.”

Arvostus

Toisen työntekijän tunteminen sekä hänen työnkuvansa tunteminen luo jo hyvän pohjan yhdessä toimimiselle ja yhteiselle työlle. Kaikilla on sama päämäärä, lapsen ja perheen auttaminen ja jokainen tekee sen oman osansa siinä työssä, oman ammattinsa ja osaamisensa kautta. Toisen työskentelyyn ei ole tärkeä kiinnittää liiaksi huomiota,

mutta yhteistyötä auttaa, jos toisen työnkuva ja rooli ovat jollakin tavalla tiedossa. Tärkeäksi koetaan se että arvostaa muita työntekijöitä ja saa itse muilta arvostusta. Tämä näkyy siinä, ettei kukaan ole yhteistyössä tärkeämmässä tai vähemmän tärkeämmässä roolissa.

”Minusta se niin kuin kaikissa asioissa se lähtee tämä prosessi etenemään siitä, että me opitaan tuntemaan toisemme, arvostetaan toisiamme ja toistemme työtä, halutaan tehdä yhteistyötä. Se halu on se ensimmäinen asia. Ja sitten se, että me tiedostetaan mikä minun rooli siinä verkostossa on ja minä sitoudun ja vastaan sen hoitamisesta.”

Toisten toimijoiden näkeminen tasavertaisina toimijoina yhteistyössä on edellytykset hyvälle yhteistyölle.

”Kyllä minä niin kuin näen, että täytyy arvostaa puolin ja toisin sitä toisen työtä. Että siellä ei auta asettua millään lailla tietävämmäksi tai vähän besservisseriksi tai jotenkin niin kuin yläpuolelle vaan täytyisi niin kuin kohdata... niin kuin työkavereina, yhteistyökumppaneina, että se ei ole semmoinen opettava asetelma. Et siinä voisi olla vielä toivomisen varaa. Että aina puhutaan siitä, että on yhteistyötä, mutta minä tykkään siitä, että on yhteistä työtä. Että se on nimenomaan yhteistä työtä lapsen hyväksi.”

Vaikka muiden yhteistyössä toimivien työntekijöiden työnkuvan tunteminen koettiin parantavan yhteistyötä, tärkeäksi nousi kuitenkin sen ymmärtäminen että työtä tehdään saman asian vuoksi, eikä liika miettiminen mitä kukanenkin tekee, tai mitä ei tee, ole oleellista.

”Ja varsinkin juuri tämä, mitä puhutaan tästä moniammatillisuudesta, kumppanuudesta, niin siis kun ei siinä minun mielestä ole mitään kummallista. Että eikö se tarkoita sitä, että meitä on täällä yhtä ja toista koulutusta ja toimijaa ja titteliä ja ollaan vähän eri työyksiköissä ja töissä fyysisesti ja näin, mutta se, että meillä on se yhteinen asiakas.”

Yhteistyökumppaneiden tunteminen ainakin jollakin tasolla luo paremmat lähtökohdat yhteistyölle. Yhteistyön aloittamisessa ja yhteydenotoissa toimijoiden tietäminen tai tunteminen voi olla ihan ratkaisevaa.

”Me pidettiin tällaiset koulutusillat meidän päivähoiton henkilöstölle. Ja siellä yksi pointti minun näkökulmasta, jonka minä halusin sinne, että meidän henkilöstö tietää ketkä työskentelee siellä lastensuojelun työntekijöinä. Ja se, että mistä tahansa asiasta voi konsultoida sinne, soittaa ja kysyä. ...vaatii roolien selkiyttämistä että saataisiin toimivampia verkostoja.”

Yhteistyön sujuvuuteen vaikuttavat tekijät voivat olla hyvin pieniä konkreettisia asioita. Niiden kehittäminen ei vaadi välttämättä isoja resursseja, vaan muutosta parempaan voidaan saada aikaan hyvin pienillä asioilla, kuten yhteisillä kokouksilla tai tapaamisilla missä opitaan tuntemaan eri toimijoita.

Toimintakulttuuri

Jokaisella työntekijällä nähdään olevan omanlainen toimintatapa, riippuen persoonasta ja toisaalta siitä työnkuvasta ja –kulttuurista, missä hän työskentelee. Ei tarvitse olla vain yhtä oikeaa tapaa toimia, vaan yhteistyö muokkautuu jokaisen toimijan ammatillisuudesta ja toimintatavasta. Tärkeää on löytää yhteinen tapa tehdä työtä.

”Meistä ihmisistä on todella kiinni se, että halutaanko me olla tekemisissä ja miten me halutaan olla tekemisissä ja miten me sen yhteisen asian eteen ponnistellaan. Se vaatii paljon puhetta, se vaatii sitä että me tuodaan niitä omia näkökulmia ja me löydetään sitten sieltä se yhteinen tapa toimia.”

Moniammatillisessa yhteistyössä korostuu yhteisen työn eteen toimiminen. Päämäärä on kaikilla sama, perheen ja lapsen auttaminen. Toimijat kokevat tärkeänä, että jokainen toimii tämän ajatuksen pohjalta.

”Minun mielestä siinä on juuri se luottamus, se on se hirveän tärkeä asia ja näitä kasvatuskumppanuuskoulutuksen peruskiviä ja ajatuksia, totta kai se luottamus ja se kunnioitus sitä toisen työtä kohtaan..ja se semmoinen tasa-arvoinen asiantuntijuus... kasvatuskumppanuus on juuri sitä yhteiseen päämäärään pyrkimistä ja lapsen edun mukaan toimimista.”

Toimintakulttuurissa koetaan tapahtuneen suuria muutoksia viimeisten vuosien aikana kohti avoimempaa ja tasavertaisempaa yhteistyötä. Kasvatuskumppanuus ajattelun

myötä työntekijät kokevat roolinsa selkiytyneen. Tämä taas on helpottanut haastavaa työtä, jota työntekijät tekevät perheiden kanssa.

”Mutta tuota nyt tämän kasvatuskumppanuuden myötä, niin moni työntekijä on sanonut, että niin kuin jotkut suomut tipahti silmiltä ja se avautui se semmoinen ihan erilainen niin kuin tunne siitä mikä on minun rooli tässä, työntekijänä tässä tilanteessa. Ja semmoinen avoimuus, semmoinen vastaanottavaisuus on niin kuin lisääntynyt ja tuota aikaisemmin saatettiin kokea, että tunnettiin taakaksi kun tunnettiin, että voimavarat ei riitä, että otettiin liian voimakkaasti semmoista asiantuntijaroolia ja semmoista ohjaavaa roolia ja saattoi olla jopa semmoista psykologistakin roolia niin tähän perheiden ohjaamiseen ja koettiin, että on hirveän raskasta niin kuin tukea vanhempia tällä kasvattamisen tiellä ja polulla kun lähdettiin tavallaan tekemään niitä asioita, jotka eivät niin kuin ole meidän... me ei ole saatu siihen koulutusta eikä meillä ole resursseja siihen.”

Vaikka muutosta toimintakulttuurissa on tapahtunut, kokevat työntekijät että vanhat tavat istuvat sitkeästi ja muutos tarvitsee paljon aikaa. Vanhan toimintatavan noudattaminen koetaan yleensä turvalliseksi ja helpoksi. Toisaalta myös kiire saattaa aiheuttaa vanhan tavan mukaan toimimista, kun uuden tavan oppiminen vie aikaa.

”...meillä on helppoa tehdä semmoista tuttua ja turvallista. Ja jos siihen tulee jokin muutos, niin se on kauheaa. Me vastustetaan sitä... Mutta sitä työtä minä taas teen näiden esikouluopettajien kanssa juuri näin, että minä yritän saada heitä muuttamaan tapojansa, että he pystyisivät tukemaan lapsia paremmin ja että he jaksaisivat itse työssängsä.”

Usein juuri uusien vastavalmistuneiden nuorten kohdalla huomataan uusia tervetulleita toimintatapoja. Tämä pätee varmasti jokaisella alalla, kun koulutus ja eri painopisteet muuttuvat myös yhteiskunnallisten ilmiöiden muuttuessa.

”...olen niin kuin kokenut näiden vuosien varrella, että kun tulee nuorempaa sukupolvea sosiaalipuolelle töihin, niin heillä on ehkä laajempi liikerata. Että tuota jotenkin tuntuu, että ennakoivammasti nuorempi sukupolvi toimii, asioissa ennaltaehkäisevämmästi...”

Eri alojen koulutuksessa opintojen rakenne ja painopisteet muuttuvat aina ajan mukaan. Uudet työntekijät voisivat vielä rohkeamminkin tuoda esille omia näkemyksiään oman koulutusohjansa kautta. Näin myös kokeneemmat työntekijät voisivat vastavuoroisesti saada uusia ajatuksia omaan työhönsä, eikä opastaminen olisi pelkästään yksipuolista kokeneemmalta kokemattomammalle työntekijälle siirtyvää tietoa.

4.3 Kumppanuus

Yhteydenpito

Yhteistyössä toiset toimijat nähdään kumppaneina, joilla on yhteinen päämäärä, perheiden hyvinvointi. Kumppanuudessa korostuu yhteydenpito, joka voi tapahtua muutenkin kuin tapaamisilla, vaikka usein juuri kasvokkainen vuorovaikutus koetaan merkityksellisimmäksi ja mielekkäimmäksi.

”Minun mielestä se moniammatillisuus ja se semmoinen yhdessä tekeminen, niin minun mielestä se tarkoittaa kaikkea sitä. Että se tarkoittaa sitä, että tuossa välillä vaihdetaan kelton kanssa sana tämmöisestä ja tämmöisestä, tai päivähoiton ohjaajan kanssa. Että minun mielestä se ei tarkoita sitä, että meitä pitää olla kymmenen tässä nyt pitämässä palaveria. Vaan se, että se on niin kuin jokapäiväinen semmoinen ajatusten vaihtaminen. Niin kuin semmoinen on myös sitä moniammatillisuutta.”

Päiväkodissa perheiden kanssa ollaan kaikkein tiiveimmin yhteydessä, koska siellä tavataan joka päivä lasten tuomisen ja hakemisen yhteydessä. Päivittäiset tapaamiset ja keskustelut koetaan tärkeäksi osa-alueeksi päivähoiton työnkuvassa.

”...päivittäinen keskustelu ja yhteydenpito perheitten kanssa on sitä kaikista parasta.”

Äidin kokemuksissa kasvokkainen vuorovaikutus oli tärkeää. Hän saattoi jutella myös luottamuksellisista asioista, jos tilanne oli rauhallinen. Muutoin hän saattoi myös soittaa tarvittaessa.

”...että puhutaan silloin kun on aikaa. Kyllä minä olen sanonut lastentarhanopettajalle, että voitko tulla sivummalle tai sitten soittanut perään että on niin kuin tämmöinen tilanne. Mutta yleensä on pystytty puhumaan kasvokkain, kun minä tykkään enemmän niin kuin kasvokkain puhua.”

Se, että opitaan tuntemaan yhteistyökumppanit ainakin näöltä, koetaan auttavan yhteistyössä ja etenkin niissä yhteydenotoissa tämän jälkeen. Toiselle soittaminen on helpompaa, kun kasvot ovat tutut. Yhteydenottokynnys madaltuu, mikä taas luo niitä verkostoja ja yhteistyötä.

”...jo se, että tapaa kasvotusten sen toisen toimijan, niin jo auttaa ottamaan yhteyttä. On vaikka puhelimitse helpompi.”

Toisten toimijoiden tunteminen koetaan erittäin tärkeäksi yhteistyössä ja vaikka kaikilla toimijoilla aika on rajallista, toivottiin yhteisiä tapaamisia enemmän. Esiin nousi myös aikaisemmin tapana ollut yhteinen aamukahvivilaisuus, joka oli loppunut jo vuosia sitten. Tämantapainen säännöllinen kokoontuminen olisi toivottavaa. Tärkeää ei ole niinkään mitä tapaamisessa puhutaan, vaan se kasvokkainen vuorovaikutus. Toisaalta se olisi myös hieno mahdollisuus avoimuudelle ja tiedon lisäämiselle, kun aamukahvin ohessa voisi yhdessä jutella siitä mitä alueen perheille ja lapsille kuuluu ihan yleisellä tasolla. Mitään henkilökohtaisia tilanteiden ja asioiden ”ruotimisia” ei kaivata, vaan ihan yleistä keskustelua siitä mitä tapahtuu ja missä mennään.

”...minä en niinkö tykkää semmoisista, että ruoditaan asiakkaita tai tapauksia, ne ovat aina niin kuin asiakaskohtaisia, mutta että lapsi- ja perhetyön olisi niinkö hyvä muutaman kerran vuodessa, vaikka kahdesti vuodessa istua keskustelemaan mitä meidän lapsiperheille kuuluu. Mitkä ovat ne ilmiöt, jotka meitä puhuttaa? Ihan semmoista, sillä tasolla että tiedettäisiin vaan, että mitä kellä kullakin on menossa. Enkä tarkoita mitään esitelmiä tai jäykyä juttuja, mutta ihan semmoisia niin kuin meillä oli, istuttiin pöytään ja käytiin sitä keskustelua. Ja aina sen yhteistyön tekeminen niiden kohtaamisten jälkeen on niin kuin helpompaa, kun ollaan jotenkin tuttuja ja ehkä kavereita tai miten sen sanoisi, mutta kyllä ne vaan vaikuttaa.”

”...juuri näistä pienistä kohtaamisista ja järjestää niitä. Ja jotenkin meidän täytyisi tätä nyt suunnitella, tehdä siitä vähän suunnitellumpaa tästä yhteistyökuvioista ja –käytännöistä.”

Yhteydenotto koetaan tiiviimmäksi ja hyväksi tuttujen ”naamojen” kanssa. Yhteydenotto niihin toimijoihin, joita ei tunneta, on vaikeampaa.

”Mutta ehkä senkin takia se tuntuu jotenkin niin helpolta tehdä sitä yhteistyötä esimerkiksi kelton ja ohjaajien kanssa verrattuna siihen, että olisi suoraan yhteydessä niihin yksiköihin. Ne on ne tutut naamat, jotka tässä pyörii, että onhan se helpompaa.”

Yhteydenpidon väheneminen koetaan vahingolliseksi, koska vuorovaikutus on hyvän yhteistyön kulmakiviä. Kun toisia ei tavata, katsotaan sen etäännyttävän työntekijöitä.

”Mutta sitten kun tässä kiireessä jokainen sulkeutuu käytäviinsä ja kiireen taakse, niin sitä herkästi loitotaan ja kaikenlaista voi tulla mukaan.”

Perhelähtöisyys

Moniammatillisessa yhteistyössä kaikilla toimijoilla, työntekijöillä ohjaavana arvona on perhelähtöinen työ. Tämä nousi tutkimuksessani vahvasti esille. Perhe ja etenkin lapsen etu oli kaikkein tärkein ja vanhempiin suhteudutaan kunnioittaen, vaikka vastaan saattoi tulla monenkirjavia tapauksia. Perhelähtöisessä ajattelussa kumpuaa samoja arvoja kuin moniammatillisessa yhteistyössä laajemminkin; kunnioitus ja toisen arvostaminen, yhteistyö ja vuorovaikutus. Lähtökohtana pidetään sitä, että vanhempien kanssa työskennellään tasavertaisina ja toisia kunnioittaen, muutoin lapsen etu ei pääse toteutumaan. Yhteistyö vanhempien kanssa oli kaiken lähtökohta, jotta lapsen auttaminen ja koko perheen tukeminen onnistuisi.

”Että minun mielestä se tarkoittaa tässä meidän työssä sitä, että on se kodin tilanne, tai se vanhemman toiminta ihan mitä tahansa, niin meidän pitää muistaa kunnioittaa tavallaan sitä vanhempaa niin, että hän tulee siinä kuulluksi, vaikka me olisimme ehdottomasti sitä mieltä, että hulluja puhut ja ihan väärässä olet. Että vaikka monestihan se lastensuojelun tarve johtuu jotenkin siitä vanhemman toiminnasta, aika harvinaista se on

että se johtuisi jostakin muusta, mutta että siitä huolimatta, että meidän tehtävä ei ole tavallaan niin kuin moittia sitä vanhempaa tai arvostella tai sillä lailla että, tai onkin joskus, mutta juuri se, että semmoiset vähemmän positiiviset asiat niin jotenkin niin kuin että nekin saataisi käytyä sillä lailla läpi että, että tuota niin kuin tavallaan semmoisessa rakentavassa mielessä. Että ykkönen on se lapsen etu, mutta se on melkein sama asia kuin se perheen etu niin kuin siinä mielessä, että jos me emme pysty yhteistyöhön sen vanhemman kanssa, niin kyllähän se silloin on niin kuin kateltu.”

Pääsääntöisesti kokemukset yhteistyöstä vanhempien kanssa ovat positiiviset ja onnistuneet. Vanhemmat haluavat hyvää omalle lapselleen, vaikka tilanteet perheissä ovat monenlaisia. Kokemusten mukaan vanhemmat ovat iloisia tai huojentuneita avusta. Yhteistyön rakentaminen ei tapahdu hetkessä, koska luottamuksen rakentaminen vaatii aikaa. Työntekijät kokevat kannustamisen ja kokonaisvaltaisen vanhemmuuden tukemisen erittäin tärkeäksi osaksi omaa rooliaan. Tämän roolin he kaikki kokivat kuuluvan omaan työnkuvaansa.

”...kun on paljon palavereja takana vanhempien kanssa, niin vanhemmalle, että tuota sinä et ole yksin näiden asioiden kanssa. Että monien kanssa on puhuttu tästä samasta asiasta ja yrittää sitten vahvistaa sitä vanhemmuuttakin... Että kyllä minä niin kuin näissä palavereissakin niin olen ottanut aika lailla semmoisen roolin, että minä yritän sitten siinä tukea sitä vanhemmuutta myös.”

Niin kuin yhteistyössä muutoinkin, niin myös vanhempien kanssa tarvitaan hyviä vuorovaikutustaitoja. Vanhemman avoimuutta ja puhumista toivotaan, ja työntekijät kokevatkin kuuntelemisen tarpeen ihan oleellisena osana useimmissa tapauksissa.

”...jotenkin tuntuu tiiviimmältä näiden perheiden kanssa, joilla on erilaista tarvetta, jotka sosiaalityön kautta tulee, niin tuntuu että näillä vanhemmilla voi olla monesti sitten se tiiviimmän kanssakäymisen, kuuntelijankin tarvetta. Että heillä ei välttämättä ole sitä kuuntelijaa, joka kuuntelee, niin heillä on sille kuuntelijallekin tarvetta. Niin se, että on itse aktiivinen osapuoli ja kunnioittaa sitä toista ja osaa lukea niitä tilanteita...”

Hyvässä, kunnioittavassa yhteistyössä myös muulla kuin puheella on merkitystä. Yhteistyö rakentuu myös läsnäolosta, eleistä ja ilmeistä, ”ruumiinkielestä”.

”Se yhteistyö on muutakin kuin puhumista. Tätä haluan sanoa, että se lapsen kuuntelu on paljon muutakin kuin kysymistä siltä lapselta, että mitä sinä ajattelet. Ei tarvitse muuta, kuin huomata se toinen ja olla kiinnostunut hänestä. Samassa me voidaan mennä siihen yhteistyöhönkin ja siihen moniammatillisuuteen. Samasta asiastahan on kysymys siinäkin.”

Vanhempia kunnioitetaan ja heitä pidetään yhteistyössä tasa-arvoisina kumppaneina. Yhteistyön lähtökohtana on kuitenkin lapsi, hänen hyvinvointi ja tukeminen, vaikka katsotaankin, ettei lasta ja perhettä toisaalta voi pitää eri yksikkönä. Joskus vanhempien toiminta ei ole lapsen edun mukaista, jolloin siihen tulee puuttua. Kunnioituksella tarkoitetaan sitä, että vanhempia tulee kuulla ja heidän mielipiteensä ottaa huomioon, myös silloin kun perheen toimintaan puututaan. Tämäkin voidaan tehdä vanhempia arvostaen ja kokemusten mukaan yleensä vanhemmat myös ymmärtävät sen ja yhteistyö toimii. Tasavertaisessa kumppanuudessa ei toista tarvitse nöyristellä, vanhempaakaan.

”Juuri oli tänä päivänä puhetta yhden sosiaalityöntekijän kanssa, että joskus niille vanhemmille pitää sanoa niin kuin tosi kovasti jostain asiasta, niin ei ne yleensä siitä pahastu. Saattaahan ne käyttäytyä vähän miten sattuu, mutta se, että ei ne yleensä tykkää siitä niin kuin huonoa. Että ne toisaalta niin kuin ymmärtää sen, että näinhän se on, vaikka ei se mukavalta tunnu. Ja että ei se minun mielestä ole sitä semmoista, että vanhemmille voi sanoa tiukasti jostain asiasta, eikä silti tarvitse loukata. Että tavallaan se, se ero siinä minusta niin kuin pitää muistaa. Että tuota silloin pitää sanoa niin, ettei loukkaa. Ei niin kuin vähättele sitä ihmistä kuitenkaan.”

Tasavertaisuus korostuu kokemuksissa. Vaikka perhe on sosiaalityön asiakas ja lapsi tulee päivähoitoon sosiaalityön kautta, ei perheen asemaa päivähoitossa verrattuna muihin lapsiperheisiin, ”tavallisiin” päivähoitolaisten asiakkaisiin, haluta pitää mitenkään erilaisena, ei hyvässä eikä pahassa. Tätä korostetaan perheelle; he ovat samalla viivalla kuin kaikki muutkin. Kuitenkin päivähoitolaisten kokemusten mukaan tällaisten perheiden kanssa yhteistyö on ehkä hieman tiiviimpää kuin muiden perheiden. Kun luottamus on

saatu rakennettua, keskustelut ovat avoimempia. Tässä moniammatillisessa yhteistyössä muut työntekijät toimivat pelkästään erityistä tukea tarvitsevien lasten ja perheiden kanssa, joten vertailua tämän suhteen en voi tehdä. Kuitenkin myös muut toimijat kokevat, että kun ”jää” on murrettu, yhteistyö vanhempien kanssa on usein avointa ja antoisaa.

”Voi olla semmoisia vanhempia, joiden kohdalla ei ole vielä sitä yhteistyötä tehnyt kovinkaan paljon ja on tullut ensitapaamisesta semmoinen olo, että tämä ei ole kauhean helppoa, mutta sitten on kauhean mukavaa. Se on se peruslähtökohta, minusta se on hirvittävän antoisaa...siellä on itketty, siellä on naurettu, mutta tuota just tämmöiset lasta koskevat palaverit, jos siellä on tällaista tuen tarvetta, niin meillä on yleensä hirveen mukavaa.”

Kun vanhempien kanssa on saatu rakennettua luottamusta ja avoimuutta korostuu yhteistyössä työntekijöiden pysyvyyden merkitys. Jos työntekijät vaihtuvat tiuhaan ei vanhemmat välttämättä edes yritä rakentaa yhteistyötä uusien toimijoiden kanssa. Tämä asia on ollut esillä myös mediassa ikävien lastensuojelutapausten myötä. Työntekijöiden pysyvyyteen ja heidän työssä jaksamiseen tulisi kiinnittää erityistä huomiota.

5 Tutkittavan ilmiön käsitteellinen tausta

Tutkimukseni keskeiset käsitteet ovat moniammatillisuus sekä kasvatuskumppanuus. Kasvatuskumppanuus liitetään yleensä tiiviisti varhaiskasvatukseen, mutta se on sisällöltään hyvin samankaltainen mitä perhelähtöinen sisältää. Sen vuoksi pidän sitä tärkeänä käsitteenä joka koskettaa kaikkia tässä yhteistyössä toimivia ammattilaisia. Tutkimuksessani olen kiinnittänyt huomioni siihen, kuinka moniammatillinen yhteistyö toimii ja minkälainen prosessi se on päiväkodissa toteutettavana lastensuojelun tukitoimena. Seuraavana esitän katsauksen moniammatillisuuteen sekä kasvatuskumppanuuteen laajemmasta näkökulmasta katsottuna.

5.1 Kohti moniammatillisuutta

Moniammatillisuus – käsitteen avaamista

Moniammatillisuuden käsitettä käytetään laajasti eri yhteyksissä. Sillä tarkoitetaan moniammatillista ihmistä, joka työskentelee useamman eri ammattiryhmän asiantuntijatehtävissä. Yleisemmin moniammatillisuudella kuitenkin tarkoitetaan semmoista yhteistyötä, missä eri ammattiryhmiin kuuluvia asiantuntijoita työskentelee yhdessä. Moniammatillisessa yhteistyössä tieto ja osaaminen jaetaan, päämääränä sellaisen saavuttaminen, johon kukaan ei yksinään pysty. Paitsi että yhteistyössä tulee esille monia eri näkökulmia, pystyy yksittäinen työntekijä laajentamaan myös omaa osaamistaan. (Nummenmaa & Karila 2003, 134–135.) Moniammatillinen yhteistyö on molemminpuoliseen etuun perustuva yhteistyösuhde (Ovretveit 1995, 81). Moniammatillisessa yhteistyössä eri tieteiden ja ammattien harjoittajat saavat mahdollisuuden keskinäiseen dialogiin ja näin ollen laajan näkemyksen johonkin asiaan (Laine & Hyväri & Vuokila-Oikkonen 2010, 19). Tässä tuleekin ilmi moniammatillisuuden kehittävä merkitys yhteistyön jäsenille. Tutkimuksessani moniammatillisen yhteistyön merkitys ja sen mahdollisuudet koettiin tärkeäksi, kunhan sitä osattaisiin hyödyntää oikein. Tulevaisuudessa moniammatillisen työn merkitys koettiin kasvavan yhä merkittävämmäksi. Hyvä yhteistyö auttaa niin omassa työssä kuin asiakkaan tarpeissa, eli tässä tilanteessa lapsen ja perheen mahdollisuuteen saada mahdollisimman hyvää palvelua.

Moniammatillisuus voi olla sekä sisäistä että ulkoista moniammatillisuutta. Sisäisellä moniammatillisuudella tarkoitetaan eri ammattiryhmien jaettua ammatillista toimintaa, minkä haasteet ovat suuria, kun toimijoiden peruskoulutus ja työorientaatiot vaihtelevat. Ulkoisella moniammatillisuudella tarkoitetaan taas esimerkiksi päiväkodin yhteistyötä, mitä se tekee muiden samojen lasten ja perheiden kanssa työskentelevien ammattilaisten kanssa. (Nummenmaa & Karila 2003, 135.)

Työelämässä kohtaa yhä useammin sanaan organisaatiomuutokset. Sana kuuluu jo vahvasti tämän päivän eri alojen työskentelykulttuuriin. Puhutaan uudeltaisesta asiantuntijuuden kehittymisestä, missä eri alojen asiantuntijat työskentelevät yhteistyössä toistensa kanssa, erilaisissa asiantuntijaryhmissä. Yhteistyöt eivät rajoitu useinkaan yksittäisten organisaatioiden sisälle, vaan liikkuvat eri organisaatioiden välillä ylittäen erilaisia hierarkian rajoja. (Launis 2007, 128)

Erityisesti sosiaali- ja terveystieteillä kamppaillaan suurten haasteiden edessä, kun yritetään taata laadukkaat hyvinvointipalvelut kansalaisille. Tässä haasteessa ei mikään ammattikunta pärjää yksinään, vaan on suunnattava katse yhteistyöhön. Yhteisön sosiaalisten ja terveydellisten tarpeiden tyydyttämisen haasteisiin pystytään vastaamaan moniammatillisella yhteistyöllä. John Ovetveit painottaa, että eri asiantuntijoiden tiedoissa ja taidoissa piilee huomattavia voimavaroja ja potentiaalia kunhan vain yhteistyötä osattaisiin koordinoita oikein. Haasteita koordinoimisen kehittämiseen tuo nimenomaan se, että usein eri ammattilaisilla on eri työnantajat ja he työskentelevät erilaisissa toimintakulttuureissa. (Ovetveit 1995, 19.) Toimintakulttuuri määrittää mielen toiminnaksi, mielen sisäiseksi asioiksi, jossa kulttuuriset ilmiöt ovat vaikeasti havaittavissa. Työyhteisössä toimintakulttuuri säätelee sekä yksittäisen että koko yhteisön toimintaa ja käyttäytymistä. Toimintakulttuuri siirtyy uudelle työntekijälle sekä tietoisesti että tiedostamatta. Uuden työntekijän tullessa työyhteisöön voidaan häntä perehdyttää ja opastaa tiettyyn toimintakulttuuriin esimerkiksi tavalla ”näin meillä on ollut tapana toimia”. Toimintakulttuuria siirretään myös tiedostamatta esimerkiksi eleiden kautta. Nämä tiedostamattomat toimintakulttuurin piirteet ovat vaikeita havaita ja näin ollen niihin on vaikea vaikuttaa. Ilmiöiden tiedostamattomuus kertoo kuinka vahvasti kulttuurilliset seikat vaikuttavat työntekijöiden arkitoimintaan, yhteistyöhön ja yhteiseen tekemiseen. Työyhteisön muodostama oma toimintakulttuuri, joka sisältää sekä myönteisiä että kielteisiä seikkoja, on välttämätöntä, koska se kertoo työyhteisön

yhdistymisestä, yhteisyyden löytymisestä ja omaleimaisuuden rakentumisesta. Muutokset toimintakulttuurissa ovat erittäin hitaasti muuttuvia ja muutokset edellyttävät koko työyhteisön yhteistä pyrkimistä muutokseen. (Keskinen 2000, 138–143.) Monissa työyhteisöissä, erityisesti juuri lapsi- ja perhetyön eri työyhteisöissä eletään tietyllä tapaa muutosten aikaa. Perinteisesti autoritääriset ja toimenkuvakeskeiset työpaikat tavoittelevat yhteisöllisempää ja demokraattisempaa työkulttuuria. Kasvatustyössä pyritään siirtymään yksilöllisistä työsuorituksista erilaisiin yhdessä tekemisen malleihin ja asiakaslähtöisempään työtapaan. Vuorovaikutus on noussut erittäin tärkeäksi työvälineeksi. (Kiesiläinen 2001, 254.)

Tutkimuksessani nousi esiin muutokset toimintakulttuureissa. Osaltaan niihin vaikutettiin muun muassa järjestämällä työntekijöille koulutuksia, kuten kasvatuskumppanuuskoulutusta. Toisaalta uudet työntekijät, esimerkiksi vasta valmistuneet, saattavat tuoda mukanaan uusia tapoja tai ideoita. Toimintakulttuurin muutos koettiin kuitenkin hitaaksi. Monet tavat ovat kasvattaneet vahvat juuret, joten niiden muuttaminen vaatii aikaa ja halua.

Moniammatillisuuden haasteita

Moniammatillisuus kohtaa haasteita kaikissa eri yhteyksissä, mutta erityisesti se näkyy sosiaalityössä, missä asiakkaat painivat hyvin usein useamman ongelman kanssa. Tämä näkyy myös lastensuojeluasiakkaiden perheissä; elämää vaikeuttavat päihdeongelmat, mielenterveysongelmat, työttömyys, syrjäytyminen, ongelmat ja tuen puute lastenkasvatuksessa ja heidän perushoidossaan, säännöllisessä päivärytmissä jne. Ongelmat ovat yleensä hyvin moninaisia kuten myös tuen tarve. (Seikkula & Arnkil 2009, 12–14.) Monimuotoisten ongelmien kohtaamisessa tarvitaan usein eri työntekijöiden yhteistyötä. Asiakkaan auttamiseksi on etu, että eri viranomaiset tekevät yhteistyötä sekä asiakkaan että toistensa kanssa etsiessään ratkaisuja ja menettelytapoja vaikeissa tilanteissa. Erityisesti juuri lapset, nuoret ja heidän perheensä kohtaavat vaikeat tilanteet vaativat useiden eri toimijoiden yhteistyötä. Ongelmana työssä on kuitenkin se, että nykyinen lainsäädäntö ei ota tarpeeksi hyvin huomioon tällaista työskentelymuotoa. Laki nojaa yhä vahvasti siihen käsitykseen, että kukin viranomainen hoitaa oman osuutensa asiakkaan kohdalla ilman sen kummempaa yhteistyötä muihin ammattilaisiin, jotka yrittävät omalta osaltaan auttaa asiakasta. Tämä tuottaa eri

ammattilaisten kesken tehtävässä moniammatillisessa yhteistyössä suuria ongelmia, jotka liittyvät erityisesti vaitiolosäädöksiin. Asiakkaan tietoja voidaan ilmaista muille viranomaisille asiakkaan suostumuksella. Muutoin Suomessa vallitsee vahva yksityisyyden suoja ja erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollossa salassa pidettävät asiakirjat ovat yleisiä. (Parkkari & Soikkeli & Siira 2001, 3, 16.)

Parhaimmillaan perheiden auttaminen tapahtuisi moniammatillisen työskentelyn kautta, jossa ammattilaiset toimivat yhdessä tietäen toiset toimijat ja keihin olla yhteydessä. Tavoiteltava moniammatillisuus on sitä, että asiakas saa hyvää ja asiantuntevaa apua eri ammattilaisista koostuvasta kokonaisuudesta, missä jokainen tietää ja tuntee vastuunsa ja myös toiset toimijat. Tällaisessa toimivassa moniammatillisessa kokonaisuudessa asiakas toimii yhtenä osana missä häntä myös kuunnellaan. Moniammatillinen yhteistyö on siten ammattilaisten ja ”maallikkojen”, eli tässä tapauksessa asiakkaiden välistä yhteistyötä. Rajanylitystä tarvitaan eri ammattilaisten mutta myös ammattilaisten ja auttamisen kohteena olevan asiakkaan välillä. Tällaisten verkostojen kohtaamisessa, yhteistyössä, piilee huomattavia voimavaroja ja mahdollisuuksia muodostaa aivan uudenlaista asiantuntemusta ja mahdollisuuksia, mitä yksittäisen ammattilaisen ei ole mahdollista saavuttaa. (Seikkula & Arnkil 2009, 12–14.) Asiakkaan näkökulmasta oleminen yhtä aikaa useamman ammattilaisen työn kohteena haastavaa on löytää oikea apu kun taas työntekijän näkökulmasta, etenkin sosiaali- ja terveysalalla, on haastavaa hahmottaa asiakkaan koko elämäntilanne (Laine & Hyväri & Vuokila-Oikkonen 2010, 18).

Vahva käsitys yksilöasiantuntijuudesta on saanut rinnalleen käsityksen uusien innovaatioiden synnystä nimenomaan monitasoisen yhteistyön tuloksena. Asiantuntijuuden nähdään kehittyvän vuorovaikutuksen tuloksena, ei niinkään yksilöllisinä ratkaisuinä. Tämä tuo mukanaan yhä pidemmälle menevän erikoistumisen: asiantuntijat erikoistuvat pidemmälle yksityiskohtiin, mikä synnyttää erikoistumista ja asiantuntijatyön pirstoutumista kun keskitytään yhä kapeammin rajattuihin kysymyksiin. Tällainen asiantuntijuuden muutos vaatii yhteistyötä, missä erilaista asiantuntijuutta yhdistetään ja toimitaan vuorovaikutuksessa, eli toimitaan moniammatillisesti kohti yhteistä päämäärää. Moniammatillisuus vaatiikin asiantuntijuuden rajojen ylittämistä, tämän näkökulman nostamista ”*yhdeksi tärkeäksi kehittämisen perustaksi*” kuten Kirsi Launis sen esittää. (Launis 1997, 124–125.)

Kirsi Launiksen mukaan asiantuntijatyössä on kolmenlaisia rajoja: 1) asiantuntijan ja asiakkaan väliset rajat, 2) sisällöllisen asiantuntemuksen väliset reviirirajat, sekä 3) organisaatioiden hierarkkiset rajat. Moniammatillisuuden vaatima rajojen ylitys ei kuitenkaan ole aivan mutkatonta, vaan hyvin vaativaakin yksittäistä asiantuntijaa ajatellen. Moniammatillinen yhteistyö vaatii monessa mukana olemista ja itsensä repimistä moneen eri suuntaan. Tämä saattaa kuormittaa ja viedä työntekijän voimia liiaksi. Toimiva moniammatillinen yhteistyö vaatii myös työtä; se ei synny itsestään pelkästään eri ammattilaisista koostuvia tiimejä luomalla. Moniammatillisessa kohtaamisessa jokainen yksilöasiantuntija tarkastelee asioita omasta lähtökohdasta, oman ammattilaisuutensa ja siihen liittyvän näkökulman kautta. Toisen ammattilaisen ”reviirille” ei astuta, joka taas pitää rajoja asiantuntijoiden välillä. Rajanylitykset edellyttävät erilaisten näkökulmien kuuntelemista ja näiden pohjalta yhteisen mallin, linjan ja päämäärä rakentamista. Onnistunut moniammatillinen yhteistyö vaatii eri ammattilaisten rajanylityksiä niin, että erilaista osaamista ja asiantuntijuutta osataan käyttää hyväksi. (Launis 1997, 130–132.) Nummenmaa ja Karila (2003) puhuvatkin oppimiskumppanuudesta, joka on yksi avainsana moniammatillisen yhteistyön kehittämiseen. Moniammatillinen yhteistyö tulisi käsittää yhteiseksi työssäoppimisen prosessiksi. Siinä perustehtävää selkiinnytetään ja tehdään näkyväksi jokaisen toimijan työ ja osaaminen. Tärkeää on myös suunnittelu ja organisointi yhteiseen työskentelyyn. Tällaisessa työssäoppimisen prosessissa lähtökohtana on oppimiskumppanuus, joka edellyttää jokaiselta työyhteisöltä omien rajojen ylittämistä, neuvottelua ja uudenlaisia sopimuksia. Tärkeitä toiminnan edellytyksiä hyvän moniammatillisen yhteistyön saavuttamiseksi ovat hyvät yhteistyö- ja vuorovaikutustaidot, avoin ja luottamuksellinen ilmapiiri, tulkintaa tavoitteista, yhteistä suunnittelua sekä osaamisen johtamista. On tärkeää huomata, että yhteistyön kehittämiseksi tarvitaan jatkuvaa koulutusta ja työnohjausta. (135–136.)

Nämä samat asiat toistuivat tutkittavieni kokemuksissa. Yhteistyö ei synny siitä, että eri toimijoita laitetaan samaan huoneeseen, vaan se vaatii konkreettisia tekoja. Kokemuksissa nousi esiin juuri jokaisen ammatillisuus, tieto, taito ja kokemus omasta asiastaan, eli oma osaaminen, oma reviiri. Kun kaikkien osaaminen ja tieto saadaan kunnolla valjastettua sen yhteisen työn tekemiseen, päästään työssä pitkälle. Tutkimuksessani toimijoiden oma rooli sekä yhteistyön toisten toimijoiden rooli koettiin kuitenkin epäselväksi. Sen myös tiedostettiin haittaavan hyvän yhteistyön toteutumista.

Yhteistyön organisoimisessa ja suunnittelussa on vielä työtä ja se tuli selkeästi esiin. Tutkittavien kokemuksista nousi kuitenkin halu ja tahto moniammatillisen yhteistyön kehittämiseen. Kuten yksi haastateltavistani sanoi: ainekset ovat kyllä koossa, kunhan ne saataisiin vielä oikeille paikoille.

Hyvässä yhteistyössä vuorovaikutuksen merkitystä ei voi liiaksi korostaa. Hyvän yhteistyön rakentamisessa erityisesti moniammatillisessa tiimissä on muistettava työhön kohdistuvat vaatimukset. Liian suuret vaatimukset esimerkiksi työmäärään nähden voivat aiheuttaa enemmän haittaa yhteistyölle. Kuitenkin kommunikaatio, yhteiset tapaamiset ryhmän kesken ovat tärkeitä yhteistyön lujittajia. Tasapaino ryhmän suorituskyvyn ja siihen kohdistuvien vaatimusten välillä on ehdoton edellytys myönteiselle vuorovaikutukselle. Yhteistyö tarvitsee kaikkien toimijoiden tietoja, taitoja, kokemuksia ja ajatuksia. Ennen kaikkea se edellyttää jokaisen jäsenen halua ja uskallusta antaa sille yhteistyölle oman panoksensa. Tärkeää on itsensä ja kuiden kunnioittaminen. Nämä kaikki tekijät heijastuvat vuorovaikutuksen määrään ja laatuun yhteistyössä. (Ojala & Uutela 1993, 102.)

Tutkimuksessani yhteiset kokoontumiset ja yhteydenpito muutoinkin koettiin erittäin tärkeänä osana yhteistyötä. Tapaamiset lisäävät tietoa ja avoimuutta; mitä enemmän tapaa sen helpompi on myös ottaa yhteyttä. Resurssien vähyys, liian paljon työtä liian vähällä työntekijämäärällä sekä siitä aiheutuva kiire ja ajan puute olivat yksi syy, minkä koettiin vähentävän yhteisiä tapaamisia. Tutkittavani kuitenkin kokivat kiireen vain osasyiksi. Järjestelemällä tapaamisetkin onnistuisivat ja pääsyyksi koettiin, ettei kukaan oikein kutsu toimijoita koolle. Yhteistyökäytäntöihin tulee vielä panostaa. Rantalan (2002) tutkimuksessa, missä hän tutki työntekijöiden käsityksiä yhteistyöstä, nousi suurimmaksi yhteistyön vaikeuttajaksi puutteelliset resurssit. Työntekijöiden ajanpuute ja henkilökunnan vähäinen määrä haastavat yhteistyön toteutumista. Työntekijät myös kokivat, että heillä on erittäin vähän moniammatillisuuteen liittyvää koulutusta ja käytännön kokemusta. (Rantala 2002, 156, 177.) Vaikka koko ajan pienenevät resurssit ovat varmasti suuri syy hyvän yhteistyön toteutumiseen, on suuri merkitys nimenomaan yhteistyökäytännöissä, jotka ovat useissa tapauksissa vielä paikkaansa hakevia. Moniammatillisuus on ihanteellinen työtapana, mutta käytännössä sen toimivuus ei ole ihan niin selvää.

Onnistunut moniammatillinen yhteistyö on kokonaisuus, jossa on tärkeää tietää keneen olla yhteydessä, kun erityistä asiantuntijuutta tarvitaan. Silloin on saatavilla asiantuntevaa apua ja palveluksia asiansa osaavilta ammattilaisilta. Pahimmillaan taas moniammatillisuus näyttäytyy epä tietoisuutena siitä mikä kuuluu kenenkin vastuulle. Yhteistyö kohtaa suuria haasteita myös, jos siinä tarvitsee yrittää saada jokainen tekemään oma osansa auttaakseen asiakasta, aikaa kuluu loputtomiin kokouksiin ja tilanteet ajautuu umpikujaan. Ikävä lopputulos syntyy silloin, jos asiakas kokee, ettei häntä ole kuultu tai hänen mielipiteitään arvostettu (Seikkula & Arnkil 2009, 13–14.)

Roolien epäselvyys koettiin suurimmaksi yhteistyötä heikentäväksi tekijäksi tutkimuksessani. Oma rooli yhteistyössä, vastuu, toimintatavat, toisten työnkuva ja rooli sekä toiveet yhteistyön toteutumisessa olivat epäselviä. Haastattelemiani äidin kokemukset yhteistyöstä olivat hyvin positiivisia, mutta työntekijät kokivat näitä yllä luettelemiani haasteita. Tutkimukseni kanssa samanlaisiin lopputuloksiin on tullut myös Anna Kainulainen. Tutkiessaan päivähoitoa lastensuojelun tukitoimena ja sen toteuttamista moniammatillisena yhteistyönä, kokivat toimijat toisten työn tuntemisen tärkeäksi. Tämän katsottiin helpottavan yhteistyön tekemistä ja tekevän siitä palkitsevampaa. Nähtiin myös että se vähentäisi erilaisten tulkintojen ja väärinymmärrysten määrää, jotka taas lisäävät yhteistyön epäonnistumisen riskiä. Toimijat korostivat myös avoimuutta ja sen tärkeyttä. Kainulainen näkee suurta tilausta yhteistyökoulutukselle. (Kainulainen 2007, 73.) Olen asiasta täysin samaa mieltä, sillä näin tärkeä asia vaatii laajempaa tukea koko työorganisaatioilta.

Moniammatillisuus päivähoidossa

Lastensuojelulaki (417/2007) velvoittaa kuntaa järjestämään tukitoimia, joilla tuetaan lapsiperheitä. Laki on saanut muutosta nyt moniammatillisuuden näkökulmasta, joka on lisätty huomioitavaksi. Laissa mainitaan seuraavasti: *Ehkäisevällä lastensuojelulla edistetään ja turvataan lasten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tuetaan vanhemmuutta. Ehkäisevää lastensuojelua on tuki ja erityinen tuki, jota annetaan esimerkiksi opetuksessa, nuorisotyössä, päivähoidossa, äitiys- ja lastenneuvolassa sekä muussa sosiaali- ja terveydenhuollossa. Kunnan on huolehdittava siitä, että lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä on käytettävissään lapsen kasvun ja*

kehityksen, terveydenhuollon, oikeudellista sekä muuta lastensuojelutyössä tarvittavaa asiantuntemusta.

Päiväkodissa tehtävä moniammatillinen yhteistyö on erittäin ajankohtainen ja tärkeä kehittämisen alue, koska se on myös tärkeä lastensuojelun avohuollon tukitoimi monille lapsiperheille. Tällä halutaan turvata lapsen hyvinvointia sekä vanhempien jaksamista. Myös ennaltaehkäisevässä lastensuojelutyössä päivähoidolla on tärkeä rooli. Tällöin puhutaan erityistä tukea tarvitsevasta lapsesta. Tällä tarkoitetaan lapsia, jotka tarvitsevat fyysiseen, psyykkiseen tai sosiaaliseen kehitykseensä tukea. Tuki voi olla hoidollisia, kasvatuksellisia tai opetuksellisia toimenpiteitä. Erityistä tukea vaativat lapset ovat hyvin moninainen ryhmä, eikä voidakaan puhua yhdestä tietystä joukosta. (Huhtanen 2004, 13–14.)

Lapsi voidaan ohjata päivähoitoon lastensuojelullisena toimenpiteenä, jos lapsen kasvu- ja kehitys ovat vaarantuneet. Erityistä tukea tarvitsevan lapsen päivähoitossa korostetaan integroitumista peruspäivähoitoon, eli päivähoiton järjestämistä tavallisessa päivähoitoryhmässä. Tämä on kuitenkin huomioitava hoitajien määrässä ja lapselle voidaan tarvittaessa järjestää henkilökohtaisella avustajalla. Vaikka erityistä tukea tarvitseva lapsi sijoittuu ns. peruspäivähoitoon, on lähtökohtana pidettävä lapsen tarpeet suunniteltaessa ja seurattaessa lapsen toimintaa. Tällainen integraatio vaatii paljon työntekijöiltä, missä keskeinen rooli on päiväkodin johtajalla. Erityistä tukea vaativan lapsen päivähoiton järjestäminen edellyttää myös työntekijöiltä toimintatapojen muutosta, seuranta ja arviointia. Tämä edellyttää hyvää yhteistyötä päiväkodin, perheen ja muiden toimijoiden kanssa, jotka toimivat lapsen ja hänen perheensä kanssa. Yhteistyö päivähoiton, vanhempien, sosiaalityöntekijän sekä mahdollisten muiden toimijoiden kesken on erittäin merkittävä lapsen ja perheen tukemisen kannalta. Hyvä yhteistyö auttaa vanhempia heidän kasvatustehtävässään ja lapsen turvallinen kasvuympäristö varmistetaan. (Vornanen 2001, 53–57.)

Päiväkodissa moniammatillisuudella on pidemmät juuret moniin muihin työyhteisöihin verrattuna. Se on perinteisesti ollut työyhteisö, jossa eri ammattikunnat työskentelevät yhdessä. (Huhtanen 2004, 97.) Voidaan sanoa, että siellä organisaatiokulttuuri päiväkodissa on moniammatillisuuslähtöistä. Se ei silti poista sitä seikkaa, että moniammatillisuuden kehittämiseksi tarvitaan vielä paljon töitä.

Perheiden kanssa on pitkään toimittu asiantuntijakeskeisesti. Siinä perheen tilanteen ja tarpeet arvioi ”asiantuntija”, työntekijä. Hän myös laatii ja toteuttaa suunnitelman. Tästä halutaan ja on syytäkin päästä eroon ja suunnata toimintamalli perhekeskeiseen työhön. Perhekeskeinen työ edellyttää vanhojen käytäntöjen uudelleenarvioimista sekä uusien käytäntöjen oppimista niin asenteellisesti kuin käytännön toimissakin. Perheiden kanssa työskennellessä toimintaa säätelee ja ohjaa laiti, mutta myös yksittäisellä työntekijällä on vaikutusvaltaa siinä kuinka hän perheen kohtaa. Sosiaali- ja terveyshuollossa laadukkaana työn lähtökohdaksi pidetään asiakaslähtöisyyttä. Päiväkodissa asiakkaaksi mielletäänkin koko perhe. Perhekeskeisen työn tärkeimmät lähtökohdat ovat perheen arvostaminen sekä näkeminen perhe aktiivisessa roolissa lapsen kasvattajana, jota tulee kunnioittaa. Perhekeskeisen työn peruseriaate on, että perhe on lapsen paras asiantuntija. Perhe on siis etuoikeutetussa asemassa määrittelemään lapsen tarpeet ja palvelut, sekä toimimaan aktiivisesti mukana lasta koskevissa päätöksissä. Perhe nähdään aktiivisena yhteistyökumppanina. Työntekijöiden ja perheen välillä tulee korostua luottamuksellisuus, mikä on hyvän yhteistyön tärkeä perusta. Työntekijöiden tulee myös kunnioittaa perheiden eroja; niin kulttuurisia, arvoihin tai elämäntilanteeseen liittyviä. (Rantala 2002, 17.)

Päiväkoti on lapsiperheille suunnattu palvelu, missä korostuu perhekeskeisen työn tavoitteet ja haasteet. Palvelua kehittäessä olisikin lähtökohtaisesti muistettava, että palvelu tuotetaan perheille, joiden sivuuttaminen työtä kehittäessä olisi väärin. Pentti Hakkarainen muistuttaa, että yhteistyömuotojen kehittäminen yhdessä vanhempien kanssa on keskeinen haaste kehitettäessä kasvatustyötä. Yhteistyö erilaisten jäsenten kesken; tässä päiväkodin, perheen ja sosiaalitoimen kesken, aiheuttaa sosiaalisia jännitteitä, mutta toisaalta juuri siihen sisältyy paljon kehittämisen potentiaalia (Hakkarainen 1997, 1, 5.) Varhaiskasvatuksessa moniammatillisuus on ehkä kaikkein tyypillisintä verraten moniin muihin työyhteisöihin. Moniammatillisen työskentelyn yksi näkyvimmistä ongelmista varhaiskasvatustyössä on se, että moniammatillinen työskentely käynnistyy kun ongelma on diagnosoitu. Ongelmiin aletaan etsiä ratkaisua vasta silloin kun ongelma on syntynyt tai kärjistynyt, eikä ennaltaehkäisy pääse toteutumaan. Tällaisissa tilanteissa yhteistyön kehittämiseen ei usein riitä resursseja, kun kamppaillaan itse ongelman kanssa. (Hakkarainen 2003, 36.)

Moniammatillisuus ja perhekeskeisyys korostuvat päivähoiton toiminnassa. Myös moniammatillisessa työskentelyssä tulee lähtökohtana olla perhekeskeisyys: perhe oman lapsen asiantuntijana. Ammatti-ihmisten sekä perheen välisessä yhteistyössä nähdään olevan suuria voimavaroja, joiden avulla on hyvä mahdollisuus selvittää perhettä kohtaavista haasteista. Avoimuus on tämän yhteistyön avainsana, joka mahdollistaa voimavarojen käyttöönottoa. Pelkästään laittamalla yhteen eri ammattilaisia saman asian tiimoilta ei takaa onnistunutta moniammatillista yhteistyötä. Yhteistyö tarvitsee työtä ja kehittämistä löytääkseen hyvän toimintamallin ja sille kuuluvan arvostetun aseman. Seikkula ja Arnkil puhuvat demokraattisesta palvelukulttuurista, jossa ammattilaiset käsittelevät asianosaisten ollessa läsnä. Tällä tähdätään hyvään vuoropuheluun ja asiakkaan avoimeen osallisuuteen, minkä taas katsotaan tuottavan kestäviä ratkaisuja. (Seikkula & Arnkil 2009, 5-6.)

Vanhempien kanssa tehtävä perhekeskeinen yhteistyö perustuu tasavertaiseen kumppanuuteen, missä ammatti-ihmiset ja vanhemmat tuovat kaikki oman asiantuntemuksensa ja näkökulmansa mukaan keskusteluun. Tavoitteena on ennen kaikkea yhteinen näkemys lapsen ja koko perheen tilanteesta ja tarpeista. Kumppanuus perustuu molemminpuoliseen luottamukseen, kunnioitukseen ja avoimuuteen, missä tarvitaan sitoutuneisuutta yhteiseen toimintaan. Paula Määttä muistuttaa, että paitsi ammatti-ihmisillä, myös vanhemmillä on vielä paljon tehtävää perhelähtöisen yhteistyön toteutumisessa. Vanhempien toimiminen tasavertaisina kumppaneina edellyttää vastuunottoa ja sitoutumista yhdessä laadittuihin tavoitteisiin. (Määttä 2001, 28–29.) Anja Rantala huomioi perhekeskeiseen työhön liittyviä haasteita kysymällä kuinka paljon vanhempia voidaan velvoittaa perhekeskeisen työn nimissä. Kentällä törmää myös tilanteisiin, missä vanhemmat eivät pysty, osaa tai jaksa osallistua perhekeskeisyyskäsitteen vaatimalla tavalla. (Dialogi 2002, 17.)

Usein perhekeskeinen työtapa liitetään juuri varhaiskasvatukseen, kuten päivähoitoon, mutta sen periaate on alkanut voimistua myös sosiaali- ja terveydenhuollossa. Vaikka perhekeskeisyys nähdään työn keskeisenä periaatteena, ei ole kuitenkaan tarkasti määritelty mitä perhekeskeinen työ todella käytännössä tarkoittaa. Usein esimerkiksi päivähoitoa, neuvola- ja sosiaalityötä ohjaavat erilliset säädökset sekä toimintakulttuurit, joten moniammatillisen yhteistyön toteuttaminen ei ole itsestään selvää tai helppoa toteuttaa. (Rantala 2002, 10–11.) Erityisen suuri kysymys on tiedon

jakaminen moniammatillisessa yhteistyössä. Kuten tutkimuksessanikin tuli ilmi tiedon puute eri toimijoiden kesken, on ongelma huomioitu viime kuukausina myös mediassa erittäin ikävien perhesurmien kohdalla. Erityisesti sosiaali- ja terveystalalla tehtävää moniammatillista yhteistyötä vaikeuttaa lainsäädäntö, joka on osin vanhentunutta moniammatillisen yhteistyön toimintatavan toteuttamisessa (Parkkari & Soikkeli & Siira 2001, 16). Henkilötietolain (22.4.1999/523) arkaluonteisten henkilötietojen käsittely on kielletty. Lain 3.luvun 11.6§ mukaan arkaluonteisina tietoina pidetään henkilön sosiaalihuollon tarvetta tai hänen saamiaan sosiaalihuollon palveluja, tukitoimia ja muita sosiaalihuollon etuuksia. Ilman asiakkaan suostumusta, hänen tietojaan ei siis saa käsitellä eri viranomaisten kesken. Jokainen ymmärtää miten tämä vaikeuttaa moniammatillista yhteistyötä, jos asiakas ei itse tällaista yhteistyötä syystä tai toisesta halua.

5.2 Kasvatuskumppanuutta ja perhekeskeisyyttä

Vanhempien ja kasvatuksen ammattilaisten välistä vuorovaikutusta on tarkasteltu eri aikoina monista eri näkökulmista. Käsitteet ovat vaihdelleet yhteistyöstä tukemiseen. Nyt puhutaan vanhempien ja muiden ammattilaisten välisestä kumppanuudesta. Kumppanuus käsite on nostanut vanhemmat yhä isompaan rooliin. Vielä jokin aika sitten vanhemmat olivat alisteisessa asemassa ammattilaisiin nähden. Tämä pätee joissakin tilanteissa yhä edelleen, mutta siitä yritetään päästä irti. Kumppanuusajattelu perustuu vanhempien ja ammattilaisten molemminpuoliseen kunnioitukseen, yhteisiin tavoitteisiin ja tasavertaiseen työskentelyyn. Siinä vanhemmat nähdään arvokkaina oman perheensä asiantuntijoina. Tukemisen käsitteen muuttuminen kumppanuus käsitteeksi kertoo kulttuuristen ajattelutapojen muutoksesta. Karila (2006) mainitsee kumppanuus käsitteen tuoneen mukanaan enemmän haasteita tähän vanhempien ja kasvatustalalan ammattilaisten väliseen vuorovaikutukseen. (Karila 2006, 92–93.) Kumppanuuteen katsotaan liittyvän sitoutumista, siitä että menetelmistä sovitaan yhdessä ja niitä noudatetaan. Kumppanuus, on se sitten kasvatuskumppanuutta tai muuta yhteistyökumppanuutta, vaatii aikaa ja pitkäjännitteisyyttä. Siinä korostuvat avoimuus ja luottamus, jotka rakentuvat hitaasti. (Tiilikka 2005, 165–166.)

Oman tutkimuksen kannalta kasvatuskumppanuus käsite on hyvin tärkeä nimenomaan sen tuoman vanhempien osallisuuden vahvistamisen kannalta. Vanhemmat otetaan

mukaan yhteistyöhön yhä enemmän tasavertaisena asiantuntijana, oman lapsensa ja perheensä asiantuntijana. Teoksen Kasvatusvuorovaikutus (2006) esipuheessa tuodaan esille, että vaikka muutoksen tuulet puhaltavat, paikoin yhä edelleen vanhemmat ovat alisteisessa asemassa tällaisissa vuorovaikutussuhteissa ammattilaisten kanssa. Osallisuuden kulttuurin rakentuminen nähdäänkin yhdeksi tämän päivän tärkeimmistä haasteista. (Karila et al. 2006, 8.)

Karila (2006) puhuu vanhempien ja kasvatustalon ammattilaisten vuorovaikutussuhteesta eräänlaisena rajapintana, jossa julkisten kasvatustaloiden ja perheen ajattelutavat sekä käytännöt lapsuudesta ja kasvatuksesta kohtaavat. Hän myös muistuttaa, että kuten vanhemmat, myös kasvatustalot edustavat ammattilaiset ovat aina yksilöitä, näin myös näkemyksiä ja käsityksiä hyvästä kasvatuksesta ja hyvästä vanhemmuudesta on yhtä monta kuin on toimijaakin. Näkemykset tulevat omista arvostuksista ja kokemuksista. Hyvä ja onnistunut kasvatuskumppanuus vaatii erilaisten käsitysten ja elämäntapojen kunnioittamista, toisen kumppanuusosapuolen kunnioittamista. Näiden lähtökohtien lisäksi kasvatuskumppanuus edellyttää vastavuoroista ja jatkuvaa vuorovaikutusta, avointa yhteydenpitoa, keskustelua ja ajatustenvaihtoa. (Karila 2006, 94–95. ks. myös Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2004; Tiilikka 2005.)

Kasvatuskumppanuudella haetaan vanhempien ja heidän kanssa yhteistyötä tekevien varhaiskasvatuksen työntekijöiden tietoista sitoutumista toimimaan yhdessä lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen prosessien tukemisessa. Tässä yhteistyössä, kasvatuskumppanuudessa, työntekijöillä on koulutuksen antama ammatillinen tieto ja osaaminen, ja vanhemmilla ensisijainen kasvatusoikeus ja kasvatusvastuu sekä paras tuntemus omasta lapsesta ja hänen tarpeistaan. Kasvatuskumppanuudessa ohjaava asia on lapsen edun toteuttaminen parhaalla mahdollisella tavalla yhdistäen näiden kahden tärkeimmän tahon tiedot ja kokemukset. Paitsi että kasvatuskumppanuus vaatii molemmilta toimijoilta, varhaiskasvatuksen henkilöstöltä että vanhemmilta asennoitumista yhteiseen kasvatustyöhön, vaatii se konkreettisia tekoja; organisoimista ja sopimuksia. Kasvatuskumppanuuden yhtenä tavoitteena on myös tunnistaa mahdollisimman varhain mahdollisia erityisen tuen tarpeita lapsella, joita voi liittyä kasvun, kehityksen tai oppimisen alueelle. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2004, 29–30.)

Kasvatuskumppanuus sisältää perhekeskeisen työn tavoitteet, missä vanhemmat otetaan yhteistyöhön tasavertaisina asiantuntijoina. Erityisesti päivähoitossa tehtäväksi on lapsen kasvun ja oppimisen edistämisen ohella noussut tärkeäksi myös vanhemmuuden kohtaaminen ja perheiden selviytymisen tukeminen eli tukea vanhempia vanhemmuuden polulla. Perhelähtöisyys on päivähoitomaailmassa toimintaa ohjaava tekijä, jossa korkeimpana lähtökohtana ja tavoitteena on lapsen edun toteutuminen. Sosiaalityössä lapsen etu on keskeisin toimintaa ohjaava tekijä. Lastensuojelulaki (13.4.2007/417) velvoittaa työntekijää valvomaan lapsen etua silloin kuin vanhempien ja lasten edut ovat ristiriidassa keskenään. Lastensuojelulaki myös korostaa yhteistyötä lapsen vanhempien kanssa. Perhelähtöisyys, ja näin ollen samanlaiset arvot mitä myös kasvatuskumppanuus pitää sisällään, ohjaavat myös sosiaalityössä. Silti perhekeskeisyys lastensuojelun sosiaalityössä on sekä käsitteenä että työmuotona epäselvä ja muuttuva. (Rantala 2002, 56–60.) Sosiaalityö on yhteiskunnallinen instituutio, jonka vuoksi asiakkaiden ja sosiaalityöntekijöiden kohtaaminen, roolit ja tavat, eivät ole pelkästään toimijoiden päätettävissä. Sosiaalityöllä on tiettyjä määriteltyjä tehtäviä ja paikka yhteiskunnassa, jotka määrittävät toimijoiden suhteen sisältöjä. (Juhila 2006, 12.) Sosiaalityössä tavoitteena on asiakkaan integroituminen yhteiskuntaan ja hänen toimiminen aktiivisena kansalaisena. Tärkeinä seikkoina näiden päämäärien saavuttamisessa pidetään autonomisuuteen perustuvia työmenetelmiä, itsemääräämistä ja mahdollisuuksien hyödyntämistä. Aina asia ei ole kuitenkaan ihan yksiselitteistä. Sosiaalityössä syntyy myös tilanteita, joissa joudutaan rajoittamaan ihmisen itsemääräämisoikeutta sekä kontrolloimaan tai ohjaamaan heidän arkeaan. (Laine & Hyväri & Vuokila-Oikkonen 2010, 35–36.) Rantala huomauttaakin, että etenkin lastensuojelutyössä perhekeskeisyyden käsite olisi ehkä ymmärrettävä laajalajaisena kokoavana kattokäsitteenä hoidon- ja huolenpidon kokonaisuudessa (Rantala 2002, 61).

Kasvatuskumppanuudesta ja perhelähtöisestä työskentelystä voidaan puhua yleisellä nimellä perheperusteinen toimintatapa. Se ei merkitse pelkästään vanhempien huomioimista ja mukanaoloa prosessin eri vaiheissa, vaan myös vanhempien sitouttamista lapsen eri vaiheiden tukemiseen. Oleellista tässä perheperusteisessa toimintatavassa on lapsen, työntekijöiden sekä perheen vuorovaikutus ja kumppanuus. Kuten hyvä yhteistyö yleensäkin, myös tähän toimintamalliin ja sen hyvään toteuttamiseen liitetään useita arvoja, kuten luottamus, avoimuus, arvostus.

Lähtökohtana hyvässä yhteistyössä pidetään kasvokkaista vuorovaikutusta, keskustelua, valinnan ja mahdollisuuksien tarjoamista. Yhteistyö perustuu kumppanuuteen, missä perheen osalta esille nousee myös asiakkuus. Asiakkaan näkökulmasta katsottuna yhteistyökumppanilla on voimavaroja, kuten tietoja ja taitoja asiakkaan voimavarojen vahvistamiseksi. Vanhemmille tulee työntekijän, ammattilaisen, puolelta tarjota keinoja selviytyä tilanteesta ja parantaa heidän omia ongelmanratkaisutaitojaan. Kun vanhemmat kokevat, että heillä on vapaus ja valta tehdä valintoja, vahvistaa se heidän positiivista itsetuntoa. Puhutaan voimaantumisesta, joka merkitsee kykyä asettaa ja saavuttaa tavoitteita oman elämän hallintaan. (Huhtanen 2004, 75–76.)

Kasvatuskumppanuus ohjaa varhaiskasvatuksen ammattilaisia sekä perheen osaa päivähoidossa. Käsite ja sen tuomat konkreettiset merkitykset yhteistyössä tulivat esiin haastatteluissa vahvasti. Vaikka itse kasvatuskumppanuus ei suoraan kuulunut sosiaalityöntekijän työskentelyä määrittäväksi tekijäksi, esiintyi hänen haastattelussaan vahva perhelähtöisyyden ajatus ja toimintamalli. Kasvatuskumppanuus käsite nivoutuu näin ollen hyvin kaikkien yhteistyössä toimivien työntekijöiden arvomaailmaan ja kokemuksiin. Tutkimustuloksissani moniammatillisen yhteistyön kokemuksista nousut kumppanuus osa-alue sisältää juuri kasvatuskumppanuuteen ja perhelähtöisyyteen liittyviä arvoja ja merkityksiä.

6 Johtopäätökset

Olen tässä tutkimuksessani selvittänyt päiväkodissa tapahtuvaa moniammatillista yhteistyötä silloin kun lapsi tulee päivähoitoon lastensuojelun tukitoimena. Taustalla voi olla hyvin erilaisia syitä ja päivähoidolla tavoitellaan myös erilaisia asioita, joista tärkeimpänä ovat lapsen hyvinvointi, sen lisääminen sekä lapsen tukeminen. Kokonaisuudessa tällä tukitoimella tavoitellaan koko perheen hyvinvoinnin lisäämistä. Moniammatillisuus on tänä päivänä yhä yleisempää ja yhä tarpeellisempaa. Moniammatillisuudella voidaan tarkoitaa työntekijää, joka tekee työkseen työtä, johon liittyy usean ammattilaisen työnkuvia. Useimmiten sillä kuitenkin tarkoitetaan työyhteisöä, jossa työskentelee useita eri ammattilaisia. Päiväkodissa tapahtuvalla moniammatillisella työllä on jo pitkät perinteet. Päiväkodissa työskentelee lasten parissa hyvin monenlaista ammattilaista ja se onkin yksi perinteisimmistä moniammatillisista työkentistä. Päiväkodissa työskentelee monia eri koulutuksen saaneita ammattilaisia, joista yleisimpiä ovat lastenhoitajat, lastentarhanopettajat ja kiertävät erityislastentarhanopettajat eli keltot. Näiden lisäksi yhteistyötä tekevät erilaista tukea antavat ammattilaiset, kuten puheterapeutit tai psykologit. Yhteistyötä tehdään myös esimerkiksi neuvolan ja sosiaalityön kanssa. Omassa tutkimuksessa olen tarkastellut päivähoiton ohjaajan, lastentarhanopettajan, kiertävän lastentarhanopettajan, lastensuojelun sosiaalityöntekijän sekä perheen välistä yhteistyötä. Tutkimuksessani olen haastatellut yhtä äitiä, joka on tuonut erittäin tärkeää tietoa omista kokemuksistaan tästä yhteistyöstä. Muut haastattelemi ammattilaiset puhuvat moniammatillisen yhteistyön kokemuksista jota heille on kertynyt vuosien varrella. Heidän kokemuksensa eivät siis rajoitu pelkästään tämän perheen tai näiden muiden toimijoiden kanssa tehtävään yhteistyöhön, vaan he puhuvat kokemuksistaan laajemmin.

Tutkimukseni on fenomenologinen tutkimus. Fenomenologinen tutkimus keskittyy tutkimaan ihmisen kokemusta, mielen merkity maailmaa. Tämä mielen merkity maailma koostuu erilaisista kokemuksista, kuten havainnoista, mielikuvista, mielipiteistä tai käsityksistä. Merkity maailma avautuu tutkijalle ihmisen kertomana, useimmiten haastattelujen avulla, jossa henkilö itse kuvailee ja kertoo kokemuksistaan. (Virtanen 2006, 152–154.) Perttulan analyysia seuraten, olen muodostanut haastateltavieni kokemuksista ensin yksilökohtaisen merkity verkoston ja tämän jälkeen yleisen merkity verkoston, josta johtopäätökseni kertovat.

Tutkimuksessani esiin nousseet kokemukset jakautuvat kolmeen eri osa-alueeseen, jotka olen nimennyt 1. Tietämättömyyden osa-alueeksi, 2. Ammatillisuuden osa-alueeksi, sekä 3. Kumppanuus osa-alueeksi. Haastateltavistani puhun nimellä ”työntekijä” ja tarpeen mukaan äiti, koska en katso tarpeelliseksi sitä että ilmoittaisin tarkkaan kenestä ammattilaisesta on kyse. Tämä tapa turvaa myös paremmin haastateltavieni tunnistamattomuuden.

Tässä moniammatillisessa yhteistyössä koetaan erityisen haasteelliseksi se, ettei lapsen aloittaessa päivähoitoa pidetä minkäänlaista yhteistä tapaamista näiden moniammatillisen yhteistyökumppaneiden kesken. Koska perheet tulevat päiväkodin asiakkaaksi lastensuojelun sosiaalityön asiakkaana, on perheellä ja lapsella jotain erityisen tuen tarvetta. Tämä tieto koetaan jäävän hämäräksi. Yhteisellä aloitustapaamisella haetaan sitä yhteistä keskustelua eri työntekijöiden ja perheen kanssa, jossa perheen tilanne käytäisiin avoimesti läpi. Myös kaikkien toimijoiden roolit ja vastuu käytäisiin läpi sekä se mitä tällä yhteistyöllä tavoitellaan. Yhteisen tapaamisen katsotaan selkeyttävän kaikkien toimijoiden roolia, sekä ennen kaikkea tuovan tietoa avoimesti kaikille toimijoille, myös perheelle, siitä mistä tässä tilanteessa on kysymys. Tällä hetkellä tämmöistä moniammatillisen yhteistyökumppaneiden yhteistä tapaamista ei säännöllisesti järjestetä. Yhteisestä ”aloitustapaamisesta” toivottaisiinkin pysyvää toimintatapaa. Aloitustapaaminen katsotaan tarpeelliseksi ja tärkeäksi pitää ainakin lastensuojelun sosiaalityöntekijän, päivähoidon henkilökunnan, kuten ryhmän lastentarhanopettajan tai omahoitajan, sekä perheen kanssa. Myös kelton, eli kiertävän lastentarhanopettajan osallistuminen koetaan tärkeäksi ainakin osissa tilanteista. Aloitustapaaminen toisi yhteistyöhön avoimuutta, joka on oleellista, jotta perhe ja lapsi saisivat parhaan mahdollisen avun ja tuen. Joissakin tilanteissa myös koetaan, että eri työntekijöillä on perheen tilanteesta erilaiset näkemykset, joten yhteinen keskustelu olisi tärkeää. Kaikille tulisi näin se sama, oleellinen ja tarvittava tieto, eikä mitään tärkeää jäisi pois.

Kokemuksista nousi myös esiin se, että usein kohdataan tilanteita, missä vanhemmat eivät ole ymmärtäneet tuen kokonaisuutta. Päiväkodin henkilökunta jää usein pelkästään vanhempien tiedon varaan, joka taas on vanhemmista kiinni mitä ja miten he asian haluavat kertoa ja miten he ovat itse sen ymmärtäneet. Yhteisellä moniammatillisella aloitustapaamisella tällaiset ongelmat poistuisivat. Tämä

moniammatillisen kokoontumisen puuttuminen koettiin haittaavan hyvän yhteistyön toteutumista sekä jopa lapsen edun toteutumista.

Haasteeksi koetaan, että moniammatillisessa yhteistyössä toimivilla työntekijöillä ei ole selkeää tietoa toisten työntekijöiden roolista siinä yhteistyössä eikä välttämättä aina omastakaan. Se, mikä kenenkin vastuu ja rooli ovat, mitä minulta tai tuolta toiselta odotetaan, eivät ole automaattisesti selviä. Roolien epäselvyyden koetaan vaikeuttavan omaa toimintaa moniammatillisessa yhteistyössä. Myös toiveet tavasta tehdä yhteistyötä vaihtelevat. Yleinen tiedon puute sekä epäselvyys vaikeuttavat yhteistyötä, jossa vaarana on, että eri toimijat tekevät jopa päällekkäistä työtä.

Resurssien tiukentuminen tuo haasteita myös moniammatilliselle yhteistyölle, jonka merkitys koetaan yhä korostuvan tulevaisuudessa. Yhteistyön merkitys ja mahdollisuudet tunnustetaan ja siksi sen kehittämistä pidetäänkin tärkeänä. Resurssien tiukentuessa työntekijöiden työmäärät kasvavat, jolloin yhteistyön tekeminen olisi tehokkaampaa. Resurssien tiukentuessa koetaan, että esimerkiksi yhteistyössä erittäin tärkeäksi koetut tapaamiset jäävät vähäisiksi. Kiireen vuoksi toisia ei ehditä tapaamaan, mikä taas heikentää hyvää yhteistyötä. Etäisyys etäännyttää.

Avoimuuden puute koetaan moniammatillista yhteistyötä merkittävästi heikentäväksi tekijäksi. Kun yhteistyökumppanit eivät kokoontu yhdessä keskustelemaan asioista tieto ei kulje, ei ainakaan kaikille eikä kaikki tärkeä tieto. Omasta työstä suoriutuminen koetaan hankalaksi, kun ei ole tarpeeksi tietoa, eikä näin ollen työkaluja perheen auttamiseen ja tukemiseen. Perheessä tapahtuvat muutokset eivät tule kaikille osapuolille tietoon, jos perhe itse ei sitä halua avoimesti kertoa. Avoimuus jää usein vanhempien vastuulle, eikä sosiaalityöntekijä välttämättä voi kertoa tietoa, vaikka se olisi esimerkiksi päivähoidolle tärkeää. Avoimuus niin vanhempien osalta kuin muiden moniammatillisessa yhteistyössä toimijoiden osalta koetaan ensiarvoisen tärkeäksi hyvän yhteistyön toteutumisessa. Avoimuuden onnistumista saattaa joissakin tilanteissa vaikeuttaa lainsäädäntö, koska Suomessa vallitsee vahva yksilönsuoja. Aina salassapitovelvollisuus ei kuitenkaan ole syynä avoimuuden puutteeseen.

Hyvä yhteistyö koetaan rakentuvat ennen kaikkea tasa-arvoisuuteen, luottamukseen ja kunnioitukseen. Jokaisella moniammatillisen yhteistyön toimijalla, työntekijällä, on ammattinsa kautta oma rooli, oma osaaminen ja oma vahvuus. Näiden vahvuuksien hyödyntäminen auttaa hyvään yhteistyöhön ja tässä tapauksessa perheiden hyvään ja

laadukkaaseen tukemiseen ja auttamiseen, lapsen ja perheen hyvinvointiin. Jokaisella toimijalla on oma rooli ja on tärkeää luottaa hänen vahvuuksiinsa ja osaamiseensa. Myös vanhempien rooli on tärkeä, onhan heillä paras tietämys omasta lapsestaan ja hänen tarpeistaan. Toisten arvostaminen ja tasavertaisuus koetaan moniammatillisen yhteistyön kulmakiveksi.

Moniammatillisessa yhteistyössä työntekijät tulevat työhön omalla persoonallaan eri työyksiköistä ja työkulttuureista. Toimintakulttuurin koetaan muuttuneen ja muuttuvan koko ajan parempaan suuntaan. Se koetaan yhä tasa-arvoisemmaksi etenkin vanhempien suhteen. Vanhemmat ovat tasavertaisina kumppaneina, kun heidän vaikuttamismahdollisuudet ovat joskus olleet paljon heikommat. Kasvatuskumppanuusajatus korostuu lapsi- ja perhetyössä, ja tämä näkyy myös tutkimassani yhteistyössä. Moniammatillisessa yhteistyössä koetaan tärkeäksi yhteisen työn ja yhteisen päämäärän korostaminen. Yhteistyö ja sen kehittäminen koetaan tärkeäksi, vaikka myönnetäänkin sen ottavan aikaa ja vanhojen tapojen istuvan sitkeästi. Tasavertaisuus toimijoiden kesken koetaan kuitenkin kasvaneen, mikä näkyy esimerkiksi siinä, että myös vanhemmilla on odotuksia toimijoiden suhteen.

Kasvatuskumppanuuden lähtökohtana pidetään perhelähtöistä työtä. Tämä oli ohjaava arvo kaikilla tutkimukseni työntekijöillä, vaikkakin itse termi ”kasvatuskumppanuus” nousi enemmän esiin juuri varhaiskasvatuksen työntekijöillä. Kasvatuskumppanuus on kuitenkin oleellinen termi työssäni, sillä siitä kumpuavat merkitykset käyvät laajemminkin moniammatilliseen yhteistyöhön. Kasvatuskumppanuus perustuu perhelähtöiseen ajatteluun, missä perhe nähdään tasavertaisena kumppanina, aktiivisena toimijana yhteistyössä. Kuten yhteistyössä yleensäkin, myös tässä se tarvitsee kunnioitusta, toisen arvostamista, yhteistyötä sekä vuorovaikutusta. Perhelähtöinen työ näkyy tässä moniammatillisessa yhteistyössä vanhempien kunnioittamisena, kuuntelemisena ja arvostamisena. Vaikka perheissä saattaa olla isoja ongelmia, halutaan vanhempiin uskoa. Lapselle halutaan parasta; rakastava ja turvallinen koti oman perheen parissa. Yhteistyö vanhempien kanssa koetaan positiivisena, vanhemmat ovat useimmiten kiitollisia saamastaan avusta ja tuesta. Työntekijät kokivat työssään tärkeäksi osaksi juuri vanhempien kannustamisen ja vanhemmuuden tukemisen.

Kumppanuudessa ja hyvässä yhteistyössä korostuu yhteydenpito, jota toivotaan moniammatillisen yhteistyötoimijoiden kesken lisää. Kasvokkainen vuorovaikutus ja

tapaaminen koetaan vaikuttavampana. Se helpottaa yhteydenottoa ja vuorovaikutusta. Yhteydenoton koetaan helpottavan, jos henkilö on ”tuttu naama”. Kasvotusten tapahtuva vuorovaikutus on myös perheiden kanssa erittäin tärkeää ja vaikuttavaa. Se luo luottamusta ja avoimuutta, mikä taas on perheen tulemisen ja auttamisen kannalta oleellista.

Moniammatillinen yhteistyö eri toimijoiden sekä perheen kanssa koetaan mielekkääksi. Sen merkitys ymmärretään ja vahvuudet mitä moniammatillisella yhteistyöllä voidaan saavuttaa. Haasteet hyvän moniammatillisen yhteistyön toteutumisessa tunnistetaan selvästi. Ainekset hyvään yhteistyöhön ovat koossa, mutta vaativat vielä hieman työtä, suunnittelua, organisointia ja sopimuksia. Moniammatillinen yhteistyö koettiin työskentelytavaksi, johon halutaan panostaa ja yhteistyökäytäntöjen kehittämisellä hyvät rakennusaineet saadaan paikoilleen.

Vanhempien avoimuus on yksi ratkaiseva tekijä yhteistyön toimivuudessa. Vanhemmilla on vastuu oman tilanteensa kertomisesta, siitä mitä heille kuuluu ja miten perheellä menee. Avoimuus kaikkien eri toimijoiden kesken on moniammatillisen yhteistyön avaimia. Tiedonkulun ongelmat ovat taas oleellisia moniammatillista yhteistyötä sekä perheen tukemista heikentäviä seikkoja.

Moniammatillinen yhteistyö vaatii paljon kehittämistä, jotta sen mahdollisuudet ja vahvuus saadaan käytäntöön. Tähän asiaan tulisi panostaa myös työorganisaatioiden yläportaalta saakka. Nämä työntekijät, eri koulutuspuhjan omaavat ja eri ammateissa toimivat ammattilaiset tekevät moniammatillista työtä käytännössä, mutta siinä onnistuakseen heille olisi annettava siihen parhaat mahdolliset eväät. Tarvitaan yhteistyökäytäntöjen kehittämistä, koulutusta, ohjausta, panostusta, työtä ja tahtoa, mutta ennen kaikkea tarvitaan isompia muutoksia, jotta tiedonkulku eri viranomaisten kesken helpottuisi, eikä se jäisi pelkästään perheen varaan. Tarvitaan muutoksia helpottamaan eri ammattilaisten välistä yhteistyötä ja yhteydenpitoa. Vain sitä kautta lapsen edun toteutuminen olisi mahdollista.

Lähteet

- Alasuutari, Maarit 2003: Kuka lasta kasvattaa? Vanhemmuuden ja yhteiskunnallisen kasvatuksen suhde vanhempien puheessa. Gaudeamus. Tampere.
- Heino, Tarja 2008: Lastensuojelun avohuolto ja perhetyö: Kehitys, nykytila, haasteet ja kehittämisehdotukset. Selvitys Lastensuojelun kehittämisohjelmalle. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Työpapereita 9/2008. Helsinki 2008. Verkkojulkaisu.
<http://www.stakes.fi/verkkojulkaisut/tyopaperit/T9-2008-VERKKO.pdf>. Luettu 4.9.2012.
- Henkilötietolaki 22.4.1999/523.
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2004: Tutki ja kirjoita. Gummerus kirjapaino Oy. Jyväskylä. (10. osin uudistettu laitos. 1. painos 1997.)
- Huhtanen, Kristiina 2004: Varhainen puuttuminen. Erityisen tuen tarpeen kohtaaminen päivähoitossa. Oy FINN LECTURA Ab. Tampere.
- Hämäläinen, Juha & Pölkki, Pirjo & Vornanen, Riitta 2001: Lasten erityistarpeiden kohtaaminen päivähoitossa. Kuopion yliopistollinen opetussosiaalikeskus. Kuopio.
- Judén-Tupakka, Soila 2007: Askelia fenomenologiseen analyysiin. Teoksesta Syrjäläinen, Eija & Eronen, Ari & Värri, Veli-Matti (toim.): Avauksia laadullisen tutkimuksen analyysiin. 2.painos. Tampereen yliopistopaino Oy – Juvenes Print. Tampere, 62–90.
- Juhila, Kirsi 2006: Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Vastapaino. Jyväskylä.
- Kainulainen, Anna 2007: Päivähoito lapsen avohuollollisena tukitoimena. Tukitoimen toteuttaminen moniammatillisena yhteistyönä. Kasvatustieteen pro gradu – tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Elektroninen aineisto
https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/18216/URN_NBN_fi_jyu-2007273.pdf?sequence=1. Luettu 19.1.2012.
- Kauppi, Ulla 2001: Päivähoitoa täydellä teholla. KuntaSuomi 2004 –tutkimuksia nro 31. Suomen Kuntaliitto. Helsinki.

- Karila, Kirsti & Nummenmaa, Anna Raija 2001: Matkalla moniammatillisuuteen. Kuvauskohteena päiväkoti.
- Karila, Kirsi 2006: Kasvatuskumppanuus vuorovaikutussuhteena. Teoksesta Kirsi Karila, Maarit Alasuutari, Maritta Hännikäinen, Anna-Raija Nummenmaa & Helena Rasku-Puttonen (toim.) 2006: Kasvatusvuorovaikutus. Gummerus Kirjapaino Oy. Tampere.
- Keskinen Soili 2000: Toimintakulttuuri, yhteistyö ja jaksaminen päivähoidossa. Teoksesta Haapamäki, Jouko & Kaipio, Kalevi & Keskinen, Soili & Uusitalo, Ilkka & Kuoksa, Maria (toim.) 2000: Yhteisö kasvattaa. Päivähoito oppimis- ja kasvatusyhteisönä. Tammi. Tampere, 137–152.
- Kiesiläinen Liisa 2001: Vuorovaikutus ammattina. Teoksesta Helenius, Aili & Karila, Kirsti & Munter, Hilikka & Mäntynen, Pirkko & Siren-Tiusanen, Helena (toim.): Pienet päivähoidossa. Alle kolmivuotiaiden lasten varhaiskasvatuksen perusteita. Werner Söderström Osakeyhtiö. Juva, 254–269.
- Kortesoja, Sanna 2002: Lastentarhanopettajien asiantuntijuus ja jaksaminen lastensuojelun tukemisessa – Toimintaympäristönä päiväkoti. Sosiaalityön pro gradu –tutkielma. Tampereen yliopisto.
- Kuula, Arja 2011: Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Vastapaino. Jyväskylä.
- Laine, Terhi & Hyväri, Susanna & Vuokila-Oikkonen, Päivi 2010: Syrjäytymistä vastaan sosiaali- ja terveysalalla. Tammi. Riika, Latvia, 9-47.
- Laine, Timo 2001: Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksesta Aaltola Juhani & Valli, Raine(toim.) 2001: Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. PS-kustannus. Jyväskylä, 26–43.
- Lapsen hyvä arki -hanke. Esittelydiat netissä <http://www.sosiaalikallega.fi/kaste/pohjois-pohjanmaa-lapsen-hyva-arki/Hankkeen%20esittely%202010.pdf>. Luettu 18.1.2011.
- Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.

- Launis, Kirsi 1997: Moniammatillisuus ja rajojen ylitykset asiantuntijatyössä. Teoksesta Kirjonen, Juhani & Remes, Pirkko & Eteläpelto Anneli (toim.) 1997: Muuttuva asiantuntijuus. Jyväskylän yliopistopaino. Jyväskylä.
- Lehtomaa, Merja 2005: Fenomenologinen kokemuksen tutkimus: Haastattelu, analyysi ja ymmärtäminen. Teoksesta Perttula, Juha & Latomaa, Timo (toim.) 2005: Kokemuksen tutkimus. Merkitys – tulkinta – ymmärtäminen. Dialogia Oy. Tartu.
- Niemi, Johanna 2010: Varhainen puuttuminen rovaniemeläisten päiväkotien näkökulmasta. Sosiaalityön pro gradu –tutkielma. Lapin yliopisto.
- Nummenmaa, Anna Raija & Karila, Kirsti 2003: Osaamisesta moniammatilliseen osaamiseen. Teoksessa Jorma Puhakka & Johanna Selkee (toim.) 2003: Hyvän elämän alku kunnallisessa palvelutuotannossa. Suomen Kuntaliitto. Helsinki. 128–137.
- Ojala, Toini & Uutela, Antti 1993: Rakentava vuorovaikutus. WSOY. Porvoo
- Ovretveit, John 1995: Moniammatillisen yhteistyön opas. Sairaanhoidtajien koulutussäätiö. Hakapaino. Helsinki.
- Parkkari, Juhani & Soikkeli, Markku & Siira, Marja-Liisa 2001: Julkisuus ja salassapito moniammatillisessa työssä. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus. Saarijärvi.
- Perttula, Juha 1995: Kokemus psykologisena tutkimuskohteena. Johdatus fenomenologiseen psykologiaan. SUFI-tutkimuksia 14. Tampere: Suomen Fenomenologinen Instituutti.
- Perttula, Juha 2005: Kokemus ja kokemuksen tutkimus: Fenomenologisen erityistieteen tieteenteoria. Teoksesta Perttula, Juha & Latomaa, Timo (toim.) 2005: Kokemuksen tutkimus. Merkitys – tulkinta – ymmärtäminen. Dialogia Oy. Tartu, 115–158.
- Rantala, Anja 2002: Perhekeskeisyys – Puhetta vai todellisuutta? Työntekijöiden käsitykset yhteistyöstä erityistä tukea tarvitsevan lapsen perheen kanssa. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.
- Rantala, Anja 2002: Perhekeskeisestä työstä erilaisia näkemyksiä. Dialogi-lehti. 5/2002, 17-21.
- Rauhala, Lauri 2005: Ihmiskäsitys ihmistyössä. Julkaistu ensimmäisen kerran 1983 (Gaudeamus). Yliopistopaino. Helsinki.

- Seikkula, Jaakko & Arnkil, Tom Erik 2009: Dialoginen verkostotyö. Tammi. Esa Print Oy. (2. uudistettu painos. 1. painos 2005.)
- Tiilikka, Aila 2005: Äitien kasvatuskäsityksiä ja arviointeja hyvästä päiväkotikasvatuksesta. Acta Universitatis Ouluensis. Oulun yliopisto. Oulu.
- Virtanen, Juha 2006: Fenomenologia laadullisen tutkimuksen lähtökohtana. Teoksesta Metsämuuronen, Jari (toim.) 2006: Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Gummerus kirjapaino Oy. Jyväskylä, 151–212.
- Varto, Juha 1992: Laadullisen tutkimuksen metodologia. Kirjayhtymä Oy. Tampere.
- Vornanen, Riitta 2001: Yhteistyö päivähoiton johtamisen laatutekijänä. Teoksessa Juha Hämäläinen & Pirjo Pölkki & Riitta Vornanen (toim.) 2001: Lasten erityistarpeiden kohtaaminen päivähoidossa. Kuopion opetussosiaalikeskus 1/2001. Kuopio, 53–57.

Liitteet

Liite 1. Haastattelurunko äidille

1. TEEMA: Millainen prosessi lapsen päivähoiton järjestäminen lastensuojelun tukitoimena on?

- miten prosessi alkaa?
- mitä tunteita se herätti silloin/nyt?
- miten suunnitelma tehdään?
- miten suunnitelmassa edetään?
- miten suunnitelmaa seurataan?
- millaisena sinä näet lapsen edun ja miten se toteutuu?
- miten se näkyy suunnitelmassa?
- minkälaista tukea olet lapselle/perheelle kaivannut?
- minkälaista tukea olet saanut?
- jäitkö kaipaamaan jotain?
- tiedätkö miten lapsi huomioidaan päiväkodissa, päiväkodin toiminnoissa?
- mitä tämä prosessi vaatii vanhemmalta/vanhemmilta? Päiväkodin henkilökunnalta (lastentarhanopettajalta/päiväkodinjohtajalta?) Sosiaalityöntekijältä? Kiertävältä erityislastentarhanopettajalta?
- mitä Sinä odotat muilta toimijoilta (vanhemmilta/päiväkodin henkilökunnalta/sosiaalityöntekijältä/kiertävältä erityislastentarhanopettajalta)?
- miten odotukset ovat täyttyneet?

2. TEEMA: Millainen moniammatillinen yhteistyö on?

- miten yhteistyö muiden toimijoiden kanssa alkaa?
- miten yhteistyö toteutetaan käytännössä?
- mitä se pitää sisällään?
- mitkä Sinun roolisi ja tehtävät ovat?
- millaisena näet muiden toimijoiden roolit ja tehtävät siinä?
- millaisia haasteita moniammatillisessa yhteistyössä kohdataan?
- mitkä näet kaikkein ongelmallisimmaksi tässä yhteistyön toteutumisessa?

- mitkä ovat moniammatillisen yhteistyön edellytykset, mitä se vaatii?
- miten moniammatillista yhteistyötä voitaisiin kehittää?
- millaisia onnistumisia moniammatillisessa yhteistyössä on syntynyt?
- miten tasavertaisuus kaikkien toimijoiden kesken onnistuu ja toteutuu moniammatillisessa yhteistyössä?
- mitä odotuksia Sinulla on muilta yhteistyökumppaneilta?
- miten kehitätte moniammatillista yhteistyötä?
- mitä haasteita työn kehittämisessä on?
- toiveita muille toimijoille?

3. TEEMA: Mitä kasvatuskumppanuus on?

- mitä kasvatuskumppanuus tarvitsee toteutuakseen?
- minkälaiset roolit ja tehtävät eri kasvatuskumppaneilla on?
- mitä on hyvä kasvatuskumppanuus?
- mitä Sinun mielestä on perhekeskeinen työ?
- miten sitä toteutetaan?
- miten se mielestäsi toteutuu?
- nähdäänkö Sinun mielestäsi vanhemmat tasavertaisina toimijoina/kumppaneina?
- miten tasavertaisuus onnistuu?
- mitä haasteita se kohtaa?
- mitkä seikat tukevat vanhempien osallisuutta?
- miten perheesi huomioidaan?
- koetko, että sinua kuunnellaan?
- miten lasta kuunnellaan kasvatuskumppanuudessa?

LOPUKSI:

- mitä ajatuksia haastattelu ja aihe herätti?
- lisättävää, kommentoitavaa?

Liite 2. Haastattelurunko työntekijälle.

1. TEEMA: Millainen prosessi lapsen päivähoidon järjestäminen lastensuojelun tukitoimena on?

- miten prosessi alkaa?
- miten suunnitelma tehdään?
- miten suunnitelmassa edetään?
- miten suunnitelmaa seurataan?
- mikä on lapsen etu?
- miten se näkyy suunnitelmassa?
- miten lapsi huomioidaan päiväkodissa, päiväkodin toiminnoissa?
- mitä tämä prosessi vaatii vanhemmalta/vanhemmilta? Päiväkodin henkilökunnalta (lastentarhanopettajalta/päiväkodinjohtajalta?) Sosiaalityöntekijältä? Kiertävältä erityislastentarhanopettajalta?
- mitä Sinä odotat muilta toimijoilta (vanhemmilta/päiväkodin henkilökunnalta/sosiaalityöntekijältä/kiertävältä erityislastentarhanopettajalta)?
- miten odotukset ovat täyttyneet?

2. TEEMA: Millainen moniammatillinen yhteistyö on?

- miten yhteistyö muiden toimijoiden kanssa alkaa?
- miten yhteistyö toteutetaan käytännössä?
- mitä se pitää sisällään?
- mitkä Sinun roolisi ja tehtävät ovat?
- millaisena näet muiden toimijoiden roolit ja tehtävät siinä?
- millaisia haasteita moniammatillisessa yhteistyössä kohdataan?
- mitkä näet kaikkein ongelmallisimmaksi tässä yhteistyön toteutumisessa?
- mitkä ovat moniammatillisen yhteistyön edellytykset, mitä se vaatii?
- onko moniammatillinen yhteistyö huomioitu omassa työorganisaatiossa? miten? (onko esim. koulutusta tai työnohjausta tähän)
- miten moniammatillista yhteistyötä voitaisiin kehittää?
- millaisia onnistumisia moniammatillisessa yhteistyössä on syntynyt?
- miten tasavertaisuus kaikkien toimijoiden kesken onnistuu ja toteutuu moniammatillisessa yhteistyössä?

- mitä odotuksia Sinulla on muilta yhteistyökumppaneilta?
- miten kehittäte moniammatillista yhteistyötä?
- mitä haasteita työn kehittämisessä on?
- toiveita muille toimijoille?
- toiveita omalle työorganisaatiolle (johdolle)?

3. TEEMA: Mitä kasvatuskumppanuus on?

- mitä kasvatuskumppanuus tarvitsee toteutuakseen?
- näetkö itsesi kasvatuskumppanina?
- minkälaiset roolit ja tehtävät eri kasvatuskumppaneilla on?
- mitä on hyvä kasvatuskumppanuus?
- mitä Sinun mielestä on perhekeskeinen työ?
- miten sitä toteutetaan?
- miten se mielestäsi toteutuu?
- nähdäänkö Sinun mielestäsi vanhemmat tasavertaisina toimijoina/kumppaneina?
- miten tasavertaisuus onnistuu?
- mitä haasteita se kohtaa?
- mitkä seikat tukevat vanhempien osallisuutta?
- miten lasta kuunnellaan kasvatuskumppanuudessa?

LOPUKSI:

- mitä ajatuksia haastattelu ja aihe herätti?
- lisättävää, kommentoitavaa?